

BUREAUS VOOR ONTMOETING MET MOSLIMS

Rooms Katholieke Kerk in Nederland: Berry van Oers

Postbus 13049, 3507 LA UTRECHT. Tel. (+31)030-2326936

Rooms Katholieke Kerk in België: Simon Lambregs, pr.

Kerkpad 3 3665 As tel.089/65.70.61

Protestantse Kerk in Nederland: Jan Post-Hospers

Postbus 8506, 3503 RM Utrecht Tel. (+31) 030-8801880

REDACTIE:

Ton Crijnen

Hans Haafkens

Simon Lambregs

Nico Landman

Berry van Oers (kernredactie)

Piet Reesink (eindredactie)

Gé Spielman

Esther Struikmans (kernredactie)

Marianne Vorthoren

Abonnementen 2011 : (4 nummers)

Binnenland: 18,60 €

Buitenland : 23,60 €

Losse nrs. : 5,50 € **plus** portokosten

<http://begripmoslimschristenen.jouwweb.nl>

abonnements@rkk.nl

Abonnementen worden telkens verlengd met het volgend kalenderjaar als opzegging niet heeft plaatsgevonden. Opzegging dient in het voorgaande jaar vóór 1 november schriftelijk te zijn geschied.

E-mail: berryvo@rkk.nl

Lay-out : P. Reesink

Advertentietarieven op aanvraag.

Uitgever, redactie en administratie:

Biltstraat 121, Postbus 13049, 3507 LA UTRECHT.

Tel. (+31) 030-2326936

Fax: (+31) 030-2307097

Voor het overnemen van artikelen is toestemming van de uitgever nodig

Dit nummer is geheel gewijd aan het samenleven van christenen en moslims in België. Een inleidend artikel geeft de ontwikkeling aan van de contacten. De politiek en vakbonden speelden hierin een grote rol. Na de jeugd en de gemengde huwelijken tussen christenen en moslims volgt een beschrijving van het centrum El Kalima in Brussel. Hoe een klein symbool (de Ramadanbrief en -wens) kan uitgroeien tot een netwerk van ontmoetingen, komt vervolgens aan bod. De verhouding van de islam tot de staat en de organisatie van de moslims in België verloopt anders dan in Nederland. Dit blijkt uit het artikel over de Executieve.

Leerhuis: ds. JR Nienhuis	156
Samenleven van moslims en christenen in België: S. Lambregs:	158
Werking jonge moslims en christenen Vlaanderen en Brussel: J. Vrints	164
Huwelijken tussen christenen en moslims: F. Hitchinson	171
Het centrum El Kalima: M. Goffoël	179
Ramadanbrief en –wensen: S. Lambregs	184
De moeizame weg van de officiële moslimvertegenwoordiging in België:	
J. Leman	189
Boeken	194
Van her en der	199

Leerhuis

De schoonste namen

De volgende meditatie is een van de vele die ds. J.R. Nienhuis heeft ontworpen over *de schoonste namen (al asmâ' al husnâ)*. Hij trekt lijnen tussen Koran, Tanach en Oude en Nieuwe Testament. Hij gaat in op wat geloven voor een moslim betekent en waar dat geloof wellicht aan dat van joden en christenen raakt. Wat roept dit op aan herkenning en verdieping? De meditaties helpen ons de islam te begrijpen.

Al-moe`izz, Hij die eer/kracht geeft, en: *Al-moedzill*, Hij die de eer ontnemt

Aandacht nu voor twee namen, die, zoals vaak, elkaars tegendeel zijn.

Er is een Koranvers, waarin deze twee namen in werkwoordsvormen (*a`azza* en *`adzalla*) terugkomen: Soera 3:26:

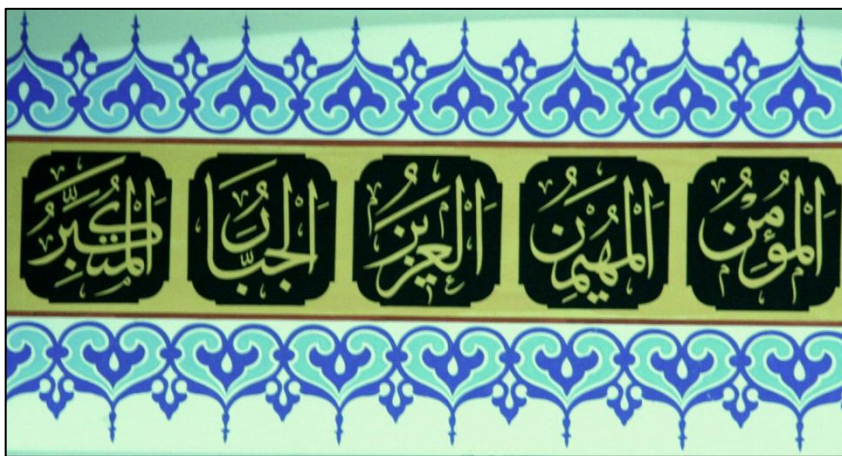
“Zeg: O God, heerser over het koningschap, U geeft het koningschap aan wie U wilt en U ontnemt het koningschap aan wie U wilt. U **geeft eer** (macht) aan wie U wilt. U **vernedert** wie U wilt (U **ontneemt eer** aan wie u wilt). Het goede is in Uw hand. U bent machtig over alle dingen.”

Laten we eens naar een bijbelse figuur kijken die dit alle twee aan den lijve heeft meegemaakt.

We lezen in 2 Koningen 15: 1-7 een kort bericht over Azarja, de koning van Juda. Hij regeerde tweeënvijftig jaar in Jeruzalem. Hij deed wat recht was in de ogen van de Eeuwige. De Eeuwige sloeg de koning, zodat hij ziek werd tot de dag van zijn dood en hij woonde in een afgezonderd huis. Jotam, zijn zoon beheerde het paleis en bestuurde het land. Het overige van de geschiedenis van Azarja is in het boek van de Kronieken van de koningen van Juda beschreven.

In 2 Kronieken 26 worden aan deze koning wel drieëntwintig verzen gewijd. Het is alsof je in 2 Koningen 15 in zeven verzen het korte nieuws over hem

hoort en in 2 Kronieken als het ware de verdieping, met achtergronden bij het nieuws. Eerst wordt in 2 Kron. 26 beschreven hoezeer God hem hielp. Zo luidt ook zijn naam, Azarja: God heeft geholpen'. Hij blijkt echter ook onder een andere naam bekend te zijn geweest: `Uzzia. Dat betekent: 'Mijn kracht is God'. Ja, God heeft hem kracht en eer gegeven. Want Azarja, alias Uzzia, was zeer voorspoedig in alles. Vooral in de landbouw: 'Hij hield van de landbouw'. In 2 Kronieken 26:15 lezen we dan ook: wijd en zijd verbreidde zich zijn roem, want hij werd wonderbaar geholpen, totdat hij machtig geworden was. Werkelijk aan een koning als Azarja, of Uzzia, wordt de naam van God als Schenker van eer en macht, Al-moe`izz, wel zeer duidelijk. (Goed is het te bedenken dat we in de

hebreeuwse naam van de koning, `Uzzia ('mijn kracht is God'), dezelfde semietische woordstam hebben als in de Arabische naam, al-moe`izz. Een zogenaamde `ayyin gevolgd door twee maal 'zay'. Dat voorvoegsel

'moe' maakt het een deelwoord). Een van de schone namen voor God is al-`aziz, de krachtige, eervolle.

Maar dan. Als achtergrond bij het korte nieuws van Uzzia's ziekte tot aan zijn dood lezen we in Kronieken óók hoe dat zo gekomen is. In 2 Kronieken 26:16 en volgende lezen we: "Maar toen hij machtig geworden was, werd zijn hart zo hoogmoedig, dat hij ontrouw werd aan God. Hij ging namelijk de tempel van God binnen in Jeruzalem om daar op het wierookaltaar een offer te ontsteken". Uzzia begreep dat hij overal in zijn land macht had, behalve in religieuze zaken. Ook dat wilde hij aan zich trekken. Dan krijgt de koning de hele priesterschap tegenover zich en er staat dat God hem met een ziekte sloeg. "Als een melaatse woonde hij in een afgezonderd huis en zijn zoon Jotam beheerde het paleis en bestuurde het land." God had hem deze ziekte aangedaan. Zijn eer en macht

werd door God van de koning afgenomen. Hij heeft aan den lijve gevoeld wat de Gods naam Al-moedzill betekent: Hij, die macht en eer wegneemt.

Misschien denkt iemand: Het is een merkwaardig, niet al te bekend bijbelverhaal, toch heb ik die naam Uzzia wel eens eerder, maar dan in ander verband, gehoord. Zo verging het mij tenminste. Het beroemde roepingsvisioen van de profeet Jesaja begint met de woorden:

“In het sterfjaar van koning `Uzzia, zag ik de Eeuwige zitten op een hoge en verheven troon”.

(Jesaja 6:1). Er is een uitlegtraditie, die zegt: in het leven van deze koning Uzzia is de waterscheiding van de opgang en de neergang van het koningschap in Jeruzalem te zien. In zijn eerste levenshelft ervaren we nog God als Schenker van eer, Al-moe-`izz en maar vanaf zijn hoogmoed zal God zich laten kennen als Degene, die Zijn eer wegneemt: Al-moedzill.

Moslims en christenen in België

Priester van het bisdom Hasselt, pastoor in de parochiefederatie As en in het decanaat Genk verantwoordelijk voor de relaties Moslims-Christenen. Hij is voorzitter van ‘Het Abrahamhuis vzw’ te Genk waar 38 plaatselijke godsdienstgemeenschappen van de Rooms-Katholieke parochies en RK-migrantenmissies uit het RK-decanaat Genk, Griekse en Oekraïens Orthodoxe en Protestantse gemeente van de Verenigde Protestantse Kerk in België en de Turkse en Marokkaanse moskeegemeenschappen elkaar ontmoeten. Hij is lid van ROMC en KMS en de Nationale tweetalige commissie voor de relaties met de Orthodoxie. Redactielid ‘Begrip’ namens de Belgische bisdommen.

Dit nummer van Begrip spreekt over ‘de praxis van het samen leven van moslims en christenen’ in België. Het zogenaamde ‘Belgisch model van het samenleven van moslims en christenen’ is in België niet vanuit de Kerken begonnen maar vanuit de culturele bekommernis naar integratie van een arbeidsmigratie uit twee hartlanden van de Islam, namelijk vanuit Marokko en Turkije.

Een eerste fase in het Belgisch model is gelegen in de economische boom van de zestiger jaren toen bijzonder voor de koolmijnen in Midden-Limburg, de industrie in het Luikse en de Borinage, en de knelberoepen in de stadsgebieden van Brussel, Antwerpen en Gent arbeiders aangeworven werden. Zij kwamen in ware ‘contingenten’ met bussen en vliegtuigen vanuit deze landen en werden medisch gekeurd om naar België te komen en er te worden tewerkgesteld. Er werden arbeiders gevraagd, maar zoals bij de vroegere twee migratiegolven – tussen beide wereldoorlogen uit Polen en de Balkan en onmiddellijk na de tweede wereldoorlog uit Italië en Zuid-Europa – brachten deze immigranten ook hun cultuur en hun godsdienst mee. Bovendien voerde België een beleid van gezinshereniging omdat men door inbreng van jonge arbeiders ook de demografische toestand in het bijzonder in Wallonië wilde verbeteren. Er werd in de periode van de zestiger jaren geen enkele begeleiding voorzien en de godsdienstbeleving van moslims was strikt een aangelegenheid van de plaatselijke gemeenschappen in samenspraak met hun ambassades uit de landen van herkomst.

De tweede fase kende het begin van de culturele begeleiding van de moslims. De eerste culturele en sociale begeleiding gebeurde bijzonder door de vakbonden, die bijvoorbeeld in de Limburgse mijnstreek de arbeiders onmiddellijk opvingen als lid van de vakbond en hen ook bij sociale verkiezingen verkiesbaar stelde. Bijzonder de christelijke vakbond A.C.V. (Algemeen Christelijk Vakverbond) met sterk sociaal bewogen voortrekkers en voortreksters uit de toenmalige Kajotstersbeweging van de sociaal bewogen priester Jozef Cardijn speelden hierin een voortrekkersrol. Dat had deze beweging ook reeds gedaan bij de instroom van de Poolse en Italiaanse migraties. De Provincie Limburg was de eerste die in de zestiger jaren een Provinciale Onthaaldienst voor gastarbeiders oprichtte en moslims socio-cultureel begeleidde naar integratie in de mijnen en

mijnclit s van het Midden-Limburgse mijngebied. Sociaal bewogen katholieke priesters, mede geïnspireerd door het document ‘Lumen Gentium’ (§ 116; 26 november 1964) en het document ‘Nostra Aetate’ (3; 28 oktober 1965), van het Tweede Vaticaanse Concilie, begonnen einde zestiger jaren aandacht te schenken aan het samenleven van christenen met de moslims in de mijnclit s. Plaatselijke vakbondsmilitanten en de plaatselijke verenigingen van de katholieke arbeidersbeweging, zowel de vrouwelijke als mannelijke groeperingen (K.A.V. en K.W.B. evenals de jongerenbeweging K.A.J.) legden banden met de plaatselijke moslims die zich ontmoetten in de eerste moskeeën, die als nieuwbouw of in leegstaande panden werden ingericht. Plaatselijke Limbursche gemeentelijke integratieraden werden in de zeventiger jaren opgericht waarin moslims cultureel en sociaal een stem kregen.

De derde fase is getekend door het geven van een plaats aan de islam door de politiek. De eerste politieke plaatsbepaling van de islam vond in België plaats door de erkenning van de islam als godsdienst door de wet van 19 juli 1974. Door die wet werden de zogenaamde ‘temporalie n’ voor de Islam als eredienst erkend. Dat wil zeggen dat de staat materiële mogelijkheden voor de uitbouw van gebedshuizen en voor de bezoldiging van de bedienaars voorziet in samenspraak met een ‘Uitvoerend orgaan van de eredienst’. Voor zover ons bekend is deze vorm om met de islam om te gaan typisch ‘Belgisch model’, of nog eerder ‘Habsburgs’, daar ook in Oostenrijk – waar de islam erkend werd in 1912 - . en Spanje eenzelfde model voor erkenning van de erediensten bestaat. Het departement van de eredienst voor de relaties van de overheid met de godsdiensten is in België een onderdeel van het Ministerie van Justitie. In het kader van de godsdienstvrijheid mengt de overheid zich niet in de interne organisatie van de erediensten of in de benoeming van bedienaars. De uitvoeringsbesluiten van die wet kwamen echter pas tot stand in de negentiger jaren, omdat de islamitische verantwoordelijken niet tot overeenstemming kwamen om tot het gevraagde ‘uitvoerend orgaan’ te komen.

Die wetgeving, ontstaan na de eerste oliecrisis aanvang zeventiger jaren, was gegroeid uit het contact van ‘geven en ontvangen’ met de Saoedische Verantwoordelijken in ons land en ging gepaard met ontvangen van petroleum uit

Saoedie-Arabië. Tevens werd een vroeger paviljoen van de wereldtentoonstelling van 1958 als ‘de grote moskee’ van Brussel ingericht met donaties uit Saoedie-Arabië. De moskee werd bestuurd door vertegenwoordigers van de ambassades uit de hartlanden van de islam. Die wetgeving en de moskee van Brussel gaven een gezicht aan een ‘Belgische Islam’. Pas echter door de democratische verkiezing van de Executieve van de Moslims in België op 13 december 1998 kreeg de islam een eigen vertegenwoordiging en werden de uitvoeringsbesluiten van de wet van 1974 in voege gebracht en werd een uitvoerend orgaan geïnstalleerd op 3 mei 1999. Tot op heden zijn de functionering van de Muslimexecutieve en de relaties met de Belgische overheden, die bovendien voor wat cultuur en onderwijs bijvoorbeeld betreft Vlaams of Franstalige (en Duitstalige) materie zijn, moeilijk, zowel door deze verdeling van politieke bestuursvlakken als o.m. door de interne verschillen van de diverse strekkingen van de islam in de moslimexecutieve zelf.

Het migrantenbeleid in zijn geheel en de relaties met de islam in het bijzonder waren echter tot het einde van de tachtiger jaren geen politiek agendapunt. Het was pas in 1989, na forse stemmenwinst van het Vlaams Belang, nu Vlaams Blok genaamd, dat het op de politieke agenda kwam, en er een Koninklijk commissaris voor het Migrantbeleid werd aangesteld in de persoon van een vurige militante uit de christelijke arbeidersbeweging, de vroegere minister Paula D’hondt. Zij bracht tijdens haar mandaat van 1989 tot 1993 een beweging die migratie, kansarmoede, scholing en integratie van migranten en moslims in het bijzonder centraal stelde. Haar inspiratie haalde zij uit de aanpak van de Provinciale Onthaaldienst in de Limburgse mijnstreek. Tot dan toe vond men in het Brusselse en Antwerpse de begeleiding van de migratie en de integratie geen agendapunt. De opvolging van haar beleid werd verder gezet door het onafhankelijk openbaar ‘centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding’, waarvan professor Johan Leman, hoogleraar voor sociale en culturele antropologie aan de Katholieke Universiteit in Leuven, jarenlang het gezicht werd. Zodanig dat de media spraken van ‘het Centrum Leman’. Op het vlak van de integratie in België van de migranten en van de islam in het bijzonder haalde hij en

het centrum een grote achterstand in. Eén van de discriminatiegronden die het Centrum hanteert is het geloof en de levensbeschouwing.

Door deze drie fases heen loopt een draad van godsdienstige bewustwording om de islam een plaats te geven binnen ons dagelijks godsdienstig leven. Binnen de Katholieke Kerk is er sinds de tachtiger jaren een beweging van priesters en religieuzen aan de basis die in de verschillende bisdommen actief aanwezig zijn in de relaties van moslims en christenen. Dat leidde in Brussel o.m. tot de oprichting van het christelijk Centrum 'El Kalima', opgericht in 1978 door Witte Pater Charles Deckers, die die bekommernis meebracht vanuit zijn 27 jarige pastoraat in Algerië, waar hij trouwens in 1993 werd vermoord. Rondom hem vormde zich een groep van paters, priesters, religieuzen en leken die de relaties met de moslims in de vingers hadden. Uitgaande van de ideeën van 'Nostra Aetate' ontstond ook in de tachtiger jaren de tweetalige interdiocesane nationale Commissie voor de Betrekkingen met de Islam (I.C.B.I./C.I.R.I), die de bisschoppenconferentie adviseerde in de pastorale relaties met de islam. Het is trouwens in die periode (1974) dat 'Begrip' ontstond in Nederland. Al eerder was er in Frankrijk met een gelijkaardige benaming 'Se comprendre' ontstaan uit dezelfde kringen die o.m. 'El Kalima' en het ICBI en CIRI zowel in Frankrijk als in België oprichtten. Groepen zoals zij uit verschillende Europese Kerken zouden ook op initiatief van bisschop Huygens van Arras de zogenaamde Europese oecumenische ontmoetingen organiseren van de Journées d'Arras waar vertegenwoordigers in zaten uit de Kerken uit de relatieopbouw Moslims-Christenen.

In 1990, ten tijde van de eerste Golfoorlog ontstond in Genk, industriestad in de vroegere Midden-Limburgse mijnstreek, een beweging voor relaties van Christenen en Moslims die onder de benaming 'Het Abrahamhuis' in 1995 rechtspersoonlijkheid aannam. Het is geen christelijke beweging maar een 'interreligieus huis van moslims en christenen, waar de plaatselijke kerkgemeenschappen van Rooms-Katholieken, Orthodoxe Kerken en de Verenigde Protestantse Kerk in België samen met verantwoordelijken van Turkse en Marokkaanse moskeeën op weg gaan'. In 1996 ontstond vanuit de Vlaamse Bisdommen 'Kerkwerk Multicultureel Samenleven' waarin een Werkgroep ontstond 'Relatie – Opbouw Moslims – Christenen' (ROMC). De verantwoordelijke voorzitter van de thans

Franstalige ‘Commission Interdiocésaine pour les relations avec l’Islam’ (C.I.R.I.), de voortzetting van de vroegere tweetalige commissie, en de voorzitter van het R.O.M.C. zijn trouwens tot vorig jaar dezelfde persoon geweest, die werd aangesteld door de bisschop die binnen de bisschoppenconferentie verantwoordelijk is voor de relaties van de RK-Kerk met de Islam.

Het zijn enkele basisinitiatieven uit het kerkelijk gebeuren waarbij christenen en plaatselijke kerkgemeenschappen de relaties met de moslims en met de islam een plaats geven, die we in dit nummer een gezicht geven. Zij gaan over een persoonlijke visie van Johan Leman op de ontwikkelingen van de moslimexecutieve, de pastorale van gemengde huwelijken moslims-christenen, jeugdinitiatieven christenen-moslims, de werking van El Kalima, werkingen in Het Abrahamhuis, de ontmoetingen in het kader van de jaarlijkse Ramadanbrief van de Belgische bisschoppen begeleid door ROMC en El Kalima.

In Begrip nr. 5, 2002, spraken wij reeds over bestaande koepelorganisaties van de Islam in België en schetsten wij meermaals ontwikkelingen van de moslim-executieve. Ook gaven we pastorale- en gebedsmodellen waar christenen en moslims aanwezig zijn bij elkaars gebed in de geest van de ontmoeting van de wereldgodsdiensten in Assisi (1986) een plaats. Wij geloven dat de weg naar het praktische samenleven van moslims en christenen en het geven van een plaats aan elkaar in het eigen godsdienstig samenleven een essentiële hefboom is naar een interreligieuze en multireligieuze actieve aanwezigheid in een geseculariseerd maatschappelijk Belgisch landschap.

Werking jonge moslims en christenen Vlaanderen en Brussel

Johan Vrints, islamoloog, studeerde aan de Al-Jami'ah Al-Urdunia, de Cairo University en de K.U.-Leuven. Hij is vicecoördinator van Kerkwerk Multicultureel Samenleven in Brussel en secretaris van R.O.M.C. en animator van de Werkgroep Jeugdontmoetingen Moslims-Christenen binnen ROMC.

Kerkwerk Multicultureel Samenleven werkt al vele jaren aan de interreligieuze en interlevensbeschouwelijke dialoog binnen Vlaanderen en Brussel. De dialoog met moslims en islamitische gemeenschappen is binnen deze bredere dialoog een belangrijk aandachtspunt. Dit is enerzijds omdat deze gemeenschappen de kerk en dus ook onze organisatie op verschillende manieren tegemoet treden. Anderzijds is de relatie tussen de islamitische gemeenschap(en) en de Belgische samenleving soms moeizaam en kan de katholieke gemeenschap en dus ook KMS een belangrijke rol vervullen in het ondersteunen van de islamitische gemeenschap(en) met hun pertinente vragen rond erkenning, emancipatie, klachten tegen discriminatie en hun gelovig zoeken.

Als organisatie werd Kerkwerk Multicultureel Samenleven (KMS) op 29 mei 1996 als vereniging zonder winstoogmerk opgericht. Daarvoor was de werking al een feitelijke vereniging van personen en organisaties die het belangrijk vonden om vanuit de Belgische kerkgemeenschap een project te ontwikkelen dat actief zou werken aan het rechtvaardig samenleven met verschillende cultuurgroepen zonder racisme en ongelijkheid.

Vanaf het begin waren verschillende kerkelijke solidariteitsacties betrokken bij de ontwikkeling van KMS. Dat waren Welzijnszorg vzw. , Broederlijk Delen vzw. , Pax Christi -Vlaanderen en Caritas Internationaal Hulpbetoon (nu Caritas International vzw.). De Commissie Rechtvaardigheid en Vrede vzw. (nu Netwerk Rechtvaardigheid en Vrede vzw.) was toen het dienstdoend secretariaat. Een basisgroep had reeds eerder een werknota (1988) samengesteld met een omgevingsanalyse inzake het omgaan van de katholieke kerk met het gegeven van de multiculturele samenleving, het racisme, de relaties met andere religies en het migratiegegeven. De basisgroep kwam tot het inzicht dat er een initiatief nodig was rond deze thema's op een landelijk en regionaal niveau.

Kerkwerk Multicultureel Samenleven (KMS) ontwikkelde over de jaren deze thema's uit tot verschillende 'strategische doelstellingen'.

Eén van deze strategische doelstellingen in het nieuwe beleidsplan (voor 2011-2015) luidt: "de effectieve en systematische 'ontmoeting in verscheidenheid' bevorderen tussen personen en groepen van verschillende etnisch-culturele achtergrond, religie en levensbeschouwing."

Daarvoor wordt aandacht gegeven aan het intercultureel, interreligieus en interlevensbeschouwelijk werken.

Met het interculturele samenlevingsmodel beoogt KMS een maatschappij, waarin de verschillende individuen, (cultuur)groepen en subculturen zoveel mogelijk tot hun recht komen. In dit samenlevingsmodel nemen alle cultuurgroepen volwaardig deel aan de maatschappelijke dynamiek, met respect en bekommernis voor elkaars culturele en levensbeschouwelijke identiteit en ontplooiingskansen en voor de mensenrechten.

Volgens KMS veronderstelt dit een klimaat van verdraagzaamheid, waarbij de aanwezigheid en levensbeschouwelijke en/of religieuze uitingen vanuit een democratisch en humanistisch oogpunt worden getolereerd. Het veronderstelt ook dat er belangstelling, weetgierigheid en nieuwsgierigheid bestaat of ontstaat voor de leef- en denkwereld, de waardesystemen en de ethische uitgangspunten van de ander.

Zo bestaat er binnen de werking van KMS de werkgroep ‘Relatieopbouw moslims-christenen’ (ROMC) die zich, vanwege de katholieke kerk, toelegt op de dialoog met de moslimgemeenschap in ons land. KMS voorziet de middelen en bijstand om concrete initiatieven te ontwikkelen van levensbeschouwelijk werken met moslims. Daaronder vallen de jaarlijkse Ramadanbrief en feestkaarten ter gelegenheid van islamitische feesten maar ook specifiekere werkdocumenten of de recentelijk publicatie ‘islamitisch-christelijke huwelijken’ (zie elders in dit nummer).

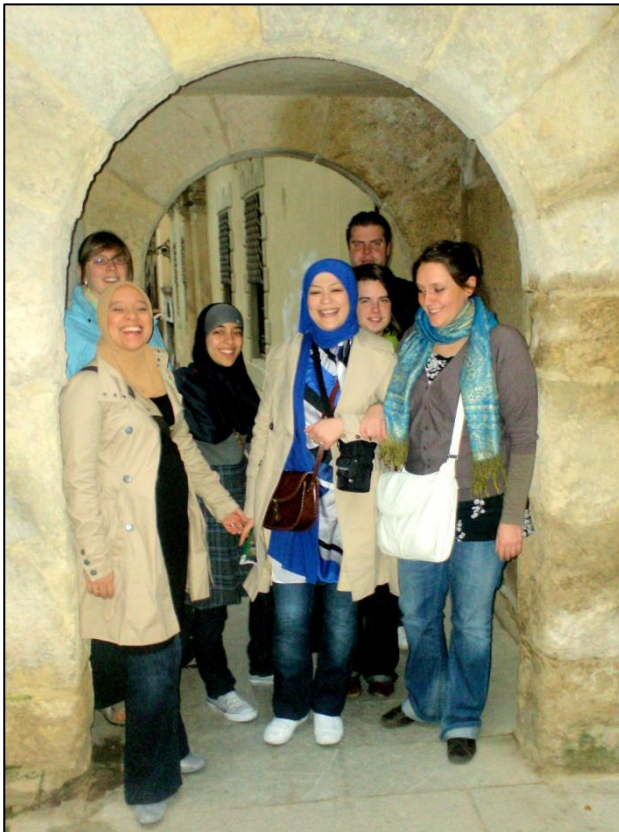
Binnen KMS worden ook bijzondere middelen voorzien voor relatieopbouw tussen jonge moslims en jonge christenen in de leeftijdsgroep 18-35 jaar.

Deze oriëntatie naar jongeren toe ontstond na een landelijke ontmoetingsdag in het najaar van 2005 te Gent. Op die dag kwam een grote groep gelovigen (135) van alle leeftijden voor het eerst samen op een ontmoetingsdag voor moslims en christenen georganiseerd door Kerkwerk Multicultureel Samenleven (KMS) en de werkgroep ‘Relatieopbouw moslims-christenen’ (ROMC). De tweede ontmoeting eind februari 2008 was een nationale bijeenkomst georganiseerd in het Antwerpse Atlas gebouw en was speciaal bedoeld voor jongeren. De titel van de dag was ‘Je bent Jong en Geloofd: Ontmoetingsdag voor een nieuwe generatie christenen en moslims’.

Deze ontmoetingsdag, bijgewoond door een 65-tal jongeren, werd voorbereid door een werkgroep waarin leden van KMS, de islamitische jongerenwerking *Alwiaam* uit Antwerpen, de islamitische studentengroep *AlDaliel* van Leuven en de jeugdbeweging Chirojeugd Vlaanderen zetelen. Omdat de dag een inhoudelijk succes was werd op een evaluatievergadering besloten verder te gaan met de samenwerking en nieuwe activiteiten voor jonge moslims en jonge christenen te organiseren. In de zoektocht om samen aan dialoogopbouw te doen ontstond in de zomer van 2008, naast vele andere suggesties, het idee ons op de interreligieuze samenleving van het middeleeuwse Spanje te richten. Daarom organiseerden we in het najaar van 2008 een open dag over het thema Andalusië met als titel ‘Het Raadsel van Andalusië. Over het samenleven van verschillende religies. Daar & toen. Hier & nu.’ Via workshops, een powerpointpresentatie van de ge-

schiedenis van de Andalusische samenleving, debat, panelgesprek en muziek doken we onder in dat, voor vele jongeren, nieuwe thema.

Het doel van de dag was om zelf meer te leren over de geschiedenis van dat stukje Europese (interreligieuze) geschiedenis. Het voorbeeld van Andalusië

wordt immers altijd aangehaald als model van goede relaties tussen moslims, christenen en joden. Zo leerden alle aanwezigen daar meer over.

Achteraf was er nog dikwijls vraag om de presentatie over de Andalusische samenleving van vroeger ook in scholen te gaan geven.

Deze activiteit werd door de werkgroep ook als eerste concrete stap in de voorbereiding op onze Andalusiëreis gezien.

In de vroege zomer van 2009 werd er door de werkgroep een andere grote activiteit georganiseerd. Zo werden alle christelijke partners en hun 'achterban' uitgenodigd op de jaarlijkse

ontspannende activiteit in de Ardennen van de islamitische jongerengroep Al-Wiaam.

Het doel was om in een relaxte sfeer elkaar beter te leren kennen maar ook om nieuwe jonge mensen aan te trekken naar een niet te serieuze/inhoudelijke activiteit en op nieuwe manieren de uitwisseling en dialoogopbouw te versterken. Daarvoor werd een bosspel uitgewerkt dat als doel had om de deelnemers in kleine gemengde groepjes opdrachten te laten vervullen over elkaars religie en om elkaar op die manier beter te leren kennen. De kernidee van het spel was een middeleeuwse wereld van rondreizende handelaars en wetenschappers creëren

waar de spelers in religieus gemengde groepjes naar iets speciaals op zoek gaan en informatie kunnen vinden in Rome, Mekka, Corinthe en Isfahan. Het spel was dus opgevat als een ‘schatten’ zoektocht waarbij uitwisseling tussen moslims en christenen centraal stond.

Deze ontmoeting gebeurde op een zonnige dag op een mooi en enorm uitgestrekt domein in Chevetogne.

De dag werd erg positief geëvalueerd. Het losse karakter en het spel zorgden ook voor een ongedwongen sfeer waar een dialoog met vele verschillende partners mogelijk was. Die dialoog en uitwisseling was dan ook mogelijk na het spel en dus doorheen de rest van de dag.

In de maanden daarna diende zich de praktische reisvoorbereiding aan van onze gedeelde Andalusreis.

Na vele verdere vergaderrondes en tussen andere activiteiten van de werkgroep door werd de concrete planning van de reis immers een realiteit. Zonder veel ervaring in het voorbereiden van groepsreizen dienden we

een reisprogramma uit te werken, vliegtickets aan te kopen, overnachtingsplaatsen te boeken, in contact te komen met personen ter plaatse en de deelnemers samen te brengen op voorbereidende activiteiten.

We vertrokken op Goede Vrijdag 2 april 2010 vanuit de vlieghaven van Luik (in volle mediadiscussies over de islamofobe Benno Barnard en de tussenkomst op

een lezing van die spreker vanwege de schijnbaar fundamentalistische organisatie Sharia4Belgium) met een groep van 18 jonge personen. Een 19e persoon zou in Granada bij ons groep aansluiten.

Het reisprogramma was als volgt:

Dag 1: Namiddagreis naar Spanje met aankomst 's avonds in Sevilla waar Semana Santa processies in volle gang zijn.

Dag 2: Infomoment over Sevilla voorbereid door de werkgroep en verschillende bezoeken aan historische gebouwen en de kathedraal met Giralda (oude minaret en nu kathedraaltoren). Infomoment over joden in de Andalusische samenleving en 's avond na een gezamenlijk maaltijd de mogelijkheid om de Paaswake bij te wonen.

Dag 3: Reis naar Granada en bezoek aan de oude Arabisch wijk, AlBaycín, en Sacramonte met een op de drie monotheïstisch godsdiensten toegespitste kloostercomplex. Een lokaal contact gidst ons overal op een enthousiaste manier en met veel aandacht voor het interreligieuze rond. Ook groepsbezoek aan de moskee van Granada.

Dag 4: Bezoek aan het complex van het Alhambra met uitleg van iemand van onze werkgroep. Avondactiviteit.

Dag 5: Terugreis over Malaga met vlucht naar Brussel.

De doelstellingen van de reis waren:

1. Het leren kennen van plaatsen, instituten en personen die van belang zijn om het historische Andalusië te begrijpen en te zien hoe er op een opbouwende manier in een actuele context wordt omgegaan met de rijke interreligieuze (en culturele) inhoud van dat tijdperk.
2. Het bezoek diende zowel historisch gericht te zijn als naar actuele vormen van dialoog en samenleven tussen christenen, moslims en joden te speuren.
3. Het bezoek diende inspirerend te werken voor de verdere groepswerking en om met nieuwe ideeën de dialoog mogelijk te maken in Vlaanderen/Brussel/België.
4. De reis kan onze samenwerking en uitwisseling versterken en eventuele nieuwe mensen interesseren in onze werking (het was dus meer dan eenmalig gemakkelijk toerisme).

De werkgroep van KMS, Alwiaam en Chirojeugd Vlaanderen blijft nu ook na de reis levend en creatief bezig en zoekt, voor haar toekomstige werking, uitbreiding bij protestantse en orthodoxe jongeren aan christelijke zijde en ook bij andere groepen aan islamitische zijde.

Verschillende contacten zijn daar al voor gelegd.

In het vroege voorjaar van 2011 staat een grote activiteit, die waarschijnlijk rond spiritualiteit en interreligieuze dialoog zal handelen, op het programma en ook een tweede activiteit over beeldvorming.

Huwelijken tussen katholieke christenen en moslims

Frans Hitchinson is priester van het bisdom Gent, diocesaan inspecteur voor het katholiek godsdienstonderwijs in de basisscholen, licentiaat Morele en godsdienstwetenschappen en licentiaat sociologie. Hij is leraar aan het Hoger Godsdienstinstituut in Gent 'Dialogo Wereldgodsdiensten'. Is sinds januari 2008 voorzitter van de Werkgroep Relatieopbouw Moslims-Christenen binnen Kerkwerk Multicultureel Samenleven van de Nederlandstalige bisdommen, in opvolging van vicaris Lode Vermeir. Publiceerde over Islam in het onderwijs.

De huidige religieuze situatie in België is sterk getekend door religieus pluralisme. Mensen van verschillende geloofsovertuiging ontmoeten elkaar, gaan naar dezelfde scholen, delen dezelfde werkplaatsen, worden verliefd op elkaar, vormen vaste relaties en beslissen soms met elkaar te trouwen. Daar de islamitische gemeenschap de op één na grootste religieuze gemeenschap is, na de katholieke gemeenschap, bestaat er behoorlijk wat kans dat moslims en katholieke christenen een relatie aangaan. In zeer uiteenlopende milieus leven heel wat culturele en religieuze bezwaren tegen een dergelijke relatie en tegen een eventueel huwelijk. De katholieke pastoraal rekent het tot zijn taak zulke paren te informeren en te begeleiden.

Eerste brochure

In 1979 publiceerde de 'Interdiocesane Commissie voor de Betrekkingen met de Islam' een brochure over islamitisch-christelijke huwelijken. Intussen is deze commissie opgevolgd door de werkgroep 'Relatieopbouw moslims-christenen' (ROMC). De werkgroep ROMC heeft als missie om – in het kader van de organisatie 'Kerkwerk Multicultureel Samenleven' - initiatieven te nemen die de op-

bouw van goede relaties tussen katholieke christenen en moslims bevorderen, de hindernissen die zich daarbij voordoen te onderkennen, ze eventueel om te buigen, en de bestaande initiatieven van relatieopbouw tussen christenen en moslims te versterken. ROMC tracht dit doel te realiseren via informatie en sensibilisering over de islam en over moslingemeenschappen, via ontmoetingen die verbondenheid willen doen ontstaan over de verschillen heen. De werkgroep wil advies verlenen, standpunten voorbereiden en standpunten innemen m.b.t. bepaalde thema's die betrekking hebben op de relaties tussen christenen en moslims én op de plaats van beide godsdiensten in de samenleving.

Nieuwe publicatie

HUWELIJKEN TUSSEN CHRISTENEN EN MOSLIMS

*Onthaal en pastorale begeleiding
in de katholieke Kerk*

Voorstellen voor religieuze vieringen

Juridische aspecten

2010

Werkgroep Relatieopbouw
moslims-christenen

Kerkwerk Multicultureel Samenleven
Huidevettersstraat 165
1000 Brussel

De werkgroep vond het nodig om na ruim dertig jaar opnieuw bij dit onderwerp stil te staan. Deze reflectie heeft haar neerslag gevonden in het dossier *Huwelijken tussen christenen en moslims*, dat de werkgroep publiceerde in september

2010. In dit dossier wilde de werkgroep rekening houden met de veranderingen die zich intussen hebben voorgedaan op sociaal gebied en in de interreligieuze dialoog. Deze veranderingen slaan vooreerst op de moslimgemeenschap zelf. Heel wat Belgische moslims zijn in België geboren, uit ouders die zelf in België zijn opgegroeid. Terwijl in de jaren 1970 de huwelijken tussen christenen en moslims sloegen op een beperkt aantal gemigreerde arbeiders, op universiteitsstudenten en diplomaten die slechts tijdelijk in het land verbleven, betreffen deze huwelijken tegenwoordig in toenemende mate jongeren die in dezelfde wijken zijn opgegroeid en dezelfde scholen hebben bezocht. Het cultureel verschil blijft bestaan maar wordt kleiner. In die zin kan men niet meer denken in termen van autochtoon of allochtoon. Natuurlijk blijft er ook het verschil in godsdienst.

Het perspectief van het dossier *Huwelijken tussen christenen en moslims* is dus niet dat van een huwelijk met een vreemdeling(e). Het is evident dat dergelijke huwelijken nog blijven voorkomen en hun aantal zal wellicht nog stijgen door de toegenomen mobiliteit van mensen, maar het grootste deel van de huidige moslims in België zijn Belgen en dat zal met de komende generaties moslims nog sterker het geval zijn.

Europese kerken

Bovendien heeft zich in het denken van de Kerk een evolutie voorgedaan. In de loop van de laatste drie decennia hebben verscheidene bisschoppenconferenties richtlijnen uitgevaardigd over de huwelijken tussen christenen en moslims, zoals ook het Oecumenisch Comité 'Islam in Europa', in de schoot van de Raad van Europese Bisschoppenconferenties (CCEE, Conseil des Conférences Episcopales Européennes) en van de KEK (Konferentie van Europese Kerken). Deze teksten, in het bijzonder het dossier *Les mariages islamo-chrétiens*, in 2004 uitgegeven door het Secretariaat voor de Relaties met de Islam van de Franse bisschoppen, zijn voor de werkgroep ROMC een belangrijke bron van inspiratie geweest. Bij het samenstellen van zijn publicatie heeft de werkgroep ROMC sterk samengewerkt met zijn Franstalige Belgische nevenorganisatie CIRI, *Commission inter-diocésaine pour les relations avec l'islam*.

Dit dossier is vooral bestemd voor verantwoordelijken en medewerkers in de pastoraal. Het kan eveneens nuttig zijn voor sociale werkers, leerkrachten en opvoeders in het onderwijs, begeleiders en vormingswerkers in gezinsorganisaties of in andere verenigingen voor sociaal en cultureel werk, deels ook voor juristen en notarissen. Het geheel beslaat 110 pagina's en bevat drie afzonderlijke katernen: een pastoraal, een liturgisch en een juridisch deel. In wat volgt staan we vooral stil bij het pastorale gedeelte.

Pastorale begeleiding van islamitisch-christelijke paren

De werkgroep ROMC wil vermijden dat islamitisch-christelijke paren die een katholiek huwelijk wensen, hun aandacht vooral of uitsluitend richten op een vlot bekomen van de toelating tot een kerkelijk huwelijk. De voorkeur gaat naar het afleggen van een langere weg, met aandacht voor de complexiteit van de eigen situatie van elk echtpaar.

Dit dossier pleit ervoor dat een islamitisch-christelijk paar eerst een verkennend gesprek heeft met iemand die in de eigen omgeving het pastoraal onthaal verzorgt. Psychologisch gesproken bevinden de partners zich vaak niet in een comfortabele situatie. De katholieke partner kan de gemengde relatie aanvoelen als een overschrijden van grenzen. Hij/zij zal misschien verwachten dat de Kerk de keuze om zich te binden aan een islamitische partner zal afkeuren; vandaar dat hij/zij soms aarzelt om contact op te nemen met mensen die de Kerk vertegenwoordigen. Vooral een meisje zal vaak al een flink aantal ontzuisterende bedenkingen gehoord hebben van vrienden en van ouders die willen ingaan tegen een huwelijk met een islamitische partner. De verantwoordelijke voor het eerste pastoraal onthaal moet het paar – en eventueel de ouders - ontvangen met veel inlevingsvermogen en in een hartelijke sfeer, als een vertrouweling.

Specifieke competenties

Wanneer de aanstaande echtgenoten zelf expliciet een katholiek huwelijk vragen, zal de verantwoordelijke voor het eerste pastoraal onthaal hen voorstellen contact op te nemen met een pastoraal werker die meer gevormd is in het begeleiden van een religieus gemengde relatie. De begeleiding van een islamitisch-christelijk paar vraagt immers specifieke competenties die men niet kan ver-

wachten van iedereen die werkzaam is in het pastoraal onthaal. ROMC beveelt aan dat in elk bisdom iemand de bijzondere zorg ter harte neemt om islamitisch-christelijke echtparen voor te bereiden. Indien zij dit verlangen zal hij hen ook pastoraal begeleiden tijdens het verder verloop van hun huwelijksleven. Daartoe kan hij trachten netwerken uit te bouwen van islamitisch-christelijke gezinnen.

Afzonderlijke gesprekken

Die pastorale begeleider zal zoekend meegaan met het paar op zijn weg naar inzicht en bij de eventuele voorbereiding op het huwelijk. Het is aanbeloven in een vroeg stadium met de christelijke partner afzonderlijk te spreken. Indien de islamitische partner het verlangt, kan men ook hem/haar de kans geven om de begeleider afzonderlijk te zien. Dit is het beste middel om de vrijheid van elk van de partners te verzekeren. Het biedt ook de mogelijkheid om hen voor de verantwoordelijkheden te plaatsen die zij opnemen en die de andersgelovige partner zal moeten kennen, begrijpen en respecteren.

Bedoelingen en voorwaarden

In deze afzonderlijke of gezamenlijke gesprekken komen de motieven en bedoelingen van de beide partners aan bod, hun leefsituatie, cultuurverschillen, hun religieuze opties voor henzelf en voor eventuele kinderen, de begeleiding na het sluiten van een huwelijk, het al of niet verhuizen naar een islamitisch land... De begeleider zal trachten te begrijpen hoe deze personen hun geloven beleven en opvatten, wat zij denken over het geloof van hun partner, wat zij ervan kennen. Hij zal trachten zich een idee te vormen over de bedoelingen van de islamitische partner betreffende de onontbindbaarheid van het huwelijk, de echtelijke trouw, de opvoeding van de kinderen, de godsdienstvrijheid van de huwelijkspartner, de verhoudingen met hun families en godsdienstige gemeenschappen. De begeleider zal de islamitische partner informeren over de eisen die verbonden zijn aan de katholieke opvatting van het huwelijk. Hij zal hem vragen daar uitgebreid over te spreken met de partner, tijd te nemen voor een rijpe beslissing en hem na die reflectie opnieuw te contacteren. Hij zal zich ervan moeten vergewissen of de partners niet al eerder een huwelijk gesloten hebben.

Moeilijkheden

De pastorale begeleider zal het paar helpen bewust te worden van de wederzijdse verschillen en van de moeilijkheden die deze kunnen meebrengen. Zeer waarschijnlijk hebben de verloofden al enige weerstand moeten overwinnen vooraleer zij zich tot 'iemand van de Kerk' richtten. Dat kan hen versterkt hebben in hun verlangen en hen zo vastberaden gemaakt hebben dat ze blind zijn voor de moeilijkheden die later kunnen opduiken. Het gevoel van liefde, het verlangen om een gezin te stichten en de gezamenlijk beleefde beslommeringen zouden de verschillen in aanvoelen en denken tussen de twee aanstaande echtgenoten kunnen verbergen. Als zij willen slagen in het leven als echtpaar moeten zij die verschillen goed onder ogen nemen. Een huwelijk, zelfs binnen een homogene sociale groep, blijft blootgesteld aan allerlei moeilijkheden. Des te meer wanneer de gehuwden tot een verschillende godsdienst behoren en wanneer daar nog verschillen bij komen betreffende cultuur, volk of taal.

Formele regelingen

Ten slotte kunnen de aanstaande trouwers met de pastorale begeleider verkennen welk ritueel het best bij hen past. Zij krijgen daarbij informatie over de vereisten en mogelijkheden van een kerkelijk huwelijk. Er is moet minstens bij het bisdom een kerkelijke toelating (dispensatie) aangevraagd worden. In sommige gevallen kan het bisdom ook de toelating geven om af te wijken van de klassieke rituele vormgeving en kan het burgerlijk huwelijk als kerkelijk huwelijk erkend worden.

Informatie voor begeleider

Een islamitisch-christelijk huwelijk stelt de gehuwden dikwijls bloot aan pijnlijke situaties. De ervaring van de voorbije decennia toont dit aan. Maar wanneer een dergelijk huwelijk slaagt, is het een bron van persoonlijke en wederzijdse verrijking en vormt het een bevoorrechte situatie om bruggen te bouwen tussen de twee gemeenschappen. Zij die een islamitisch-christelijk huwelijk aangaan mogen in elk geval weten dat zij kunnen rekenen op de aandacht en zorg van de Kerk. In die geest is dit pastoraal gedeelte geschreven. Het geeft voor de pastorale begeleider uitgebreide informatie over de passende houding en de concrete aanpak bij de contacten met een islamitisch-christelijk paar, over de islamitische

opvatting over het huwelijk en over de rollen van man en vrouw. Daarbij schenkt het dossier aandacht aan recente ontwikkelingen in de islamitische wereld.

Getuigenissen

Het pastoraal gedeelte van dit dossier eindigt met het verhaal van zes christelijke vrouwen die al heel wat jaren met een moslim getrouwd zijn en uitgebreid vertellen over de weg die zij zijn gegaan. Ze pakten dit elk op een andere manier aan en zochten samen met hun man naar wegen om van hun huwelijk een gelukkige en langdurige verbintenis te maken. De gesprekken met deze vrouwen gingen over beslissingen rond huwelijksvieringen, het opvoeden van kinderen, het omgaan met reacties van ouders en de buitenwereld, het verrijken of in vraag stellen van het eigen geloof, het al dan niet krijgen van steun vanuit de Kerk, tips voor paren die de stap willen wagen...

Deze fragmenten uit het levensverhaal van islamitisch-katholieke echtparen illustreren het belang van de thema's die in de pastorale gesprekken aan bod komen. De getuigenissen tonen aan dat elk huwelijk anders is. De ideale aanpak, die een probleemloze huwelijksweg garandeert, kan volgens deze getuigen onmogelijk beschreven worden. Zeker bij de opvoeding van de kinderen kan een religieus gemengd gezin voor verrassingen komen te staan, wanneer kinderen een eigen optie nemen die niet helemaal in de lijn ligt van wat hun ouders onderling hadden afgesproken. Een religieus gemengd huwelijk heeft iets van het werk in een laboratorium: er wordt veel gezocht en geprobeerd, steunend op ervaring uit het verleden én zoekend naar nieuwe wegen; soms lukt het en soms is er tegenslag, maar men zoekt geduldig en moedig verder met de vreugde voor elk succes. Over twee belangrijke ingrediënten om élk huwelijk – interreligieus of niet – te laten slagen waren de zes vrouwen het wel eens: veel liefde en blijven praten met elkaar.

Voorstellen voor religieuze vieringen

Het liturgisch gedeelte sluit aan bij wat in het pastorale gedeelte is gezegd over de viering van het huwelijk. Wanneer een moslim en een christen huwen en dit religieus willen uitdrukken in een viering, kunnen zij kiezen voor verschillende

mogelijkheden. Het liturgisch gedeelte van het dossier ‘Islamitisch-christelijke huwelijken’ biedt suggesties voor twee soorten vieringen.

In een aantal gevallen hebben de huwenden een kerkelijke dispensatie bekomen wegens verschil van godsdienst, waardoor hun huwelijk als een kerkelijk huwelijk beschouwd kan worden. Dan kan hun kerkelijke huwelijksviering de ‘canonieke vorm’ volgen, wat betekent dat zij in grote mate uitgewerkt wordt zoals andere kerkelijke huwelijken. In dit deel van het dossier zijn voorstellen te vinden voor passende lezingen en gebeden. Het bevat ook een model voor de intentieverklaring die van de islamitische en van de katholieke partner wordt gevraagd, evenals suggesties voor een gebed door de islamitische partner. Wanneer de moslim aanvaardt dat een Bijbel geschonken wordt op voorwaarde dat ook een Koran wordt aangeboden, zal men ernstig de mogelijkheid overwegen om inder-daad de beide boeken te schenken.

Sommige islamitisch-christelijke echtparen vragen of bekomen de dispensatie niet, maar wensen toch het interreligieus karakter van hun burgerlijk huwelijk te vieren. De liturgische katernen van dit dossier biedt voorstellen voor een dergelijke viering, met een keuze van teksten voor gebeden en lezingen uit de beide religieuze tradities.

Juridische aspecten

De derde katernen is juridisch. Zij brengt een uitvoerige uiteenzetting van de burgerlijke (Belgische, Marokkaanse en Turkse) en kerkelijke wetgeving over het huwelijk en thema's die er mee verband houden. Eerst komen de voorwaarden voor een geldig huwelijk, de beletselen en de vormvoorschriften aan bod, evenals de rechten en plichten van de echtgenoten; in dit verband komt ook de polygamie ter sprake. Vervolgens gaat de aandacht naar de ontbinding van het huwelijk en de gevolgen ervan. Ten slotte volgen de juridische aspecten van het ouderlijk gezag, de onderhoudsverplichting en de voogdij.

* Besteladres publicatie Islamitisch-christelijke huwelijken:

Kerkwerk Multicultureel Samenleven, Huidevettersstraat 165, 1000 Brussel
bestellingen@kms.be (0032)02 502 11 28 / F: (0032)02 502 81 01; 10 euro

Het centrum El Kalima

Marianne Goffoël is een Brusselse Zuster dominicanes, islamologe. Jarenlang was ze werkzaam in Mossoul in Irak en sinds 1993 voorzitter van het Christelijk Centrum voor de relaties met de islam 'El Kalima' in Brussel. Sinds januari 2008 is ze tevens voorzitter van de 'Commission Interdiocésaine pour les relations avec l'Islam'(CIRI) voor de Franstalige Bisdommen in opvolging van vicaris Lode Vermeir en hoofdredactrice van het tijdschrift 'El Kalima'.

Christelijk centrum voor relaties met de islam

Ontstaan

In de zestiger jaren van de vorige eeuw kent België een economische opbloei. Het land heeft arbeidskrachten nodig en doet een beroep op Marokko en Turkije. Al snel ontstaan er specifieke behoeften zoals in het onderwijs, de gezondheid- en de pastorale zorg. De leerkrachten staan tegenover moslim leerlingen van wie ze de godsdienst niet kennen. De verplegers en verzorgers ontmoeten moslim patiënten met een andere cultuur, die ze niet begrijpen. Moslim jongeren ontmoeten christelijke jongeren en er komen huwelijken uit voort. Hoe reageert men op deze nieuwe situatie ?

Een kleine groep religieuzen die in islamitische landen hebben gewoond, en leraren die worstelen met tal van vragen komt bij elkaar om te onderzoeken hoe ze met alle respect rekening kunnen houden met deze nieuwe bevolking. Ze proberen hun diensten aan te bieden. De kerk van Brussel erkent officieel dit werktelein en maakt het mogelijk om op 17 februari 1978 het centrum El Kalima te openen. Sinds het Tweede Vaticaans Concilie is de Kerk bezig zich anders op te stellen tegenover andere godsdiensten, vooral de islam. « Ze ziet met waardering

naar de moslims, die de Ene, God aanbidden, de levende en uit zichzelf bestaande, de barmhartige en almachtige, de schepper van hemel en aarde, die gesproken heeft tot de mensen.» (Nostra Aetate)

Structuur en doelstellingen

De Kerk van Brussel ondersteunt ook nu nog de inzet voor de dialoog. Twee jaar geleden heeft Monseigneur de Kesel voorgesteld om een coördinatiepunt op te richten ter bevordering van de interreligieuze dialoog dat alle verenigingen bij elkaar brengt die ijveren voor een dialoog met joden, moslims en boeddhisten.

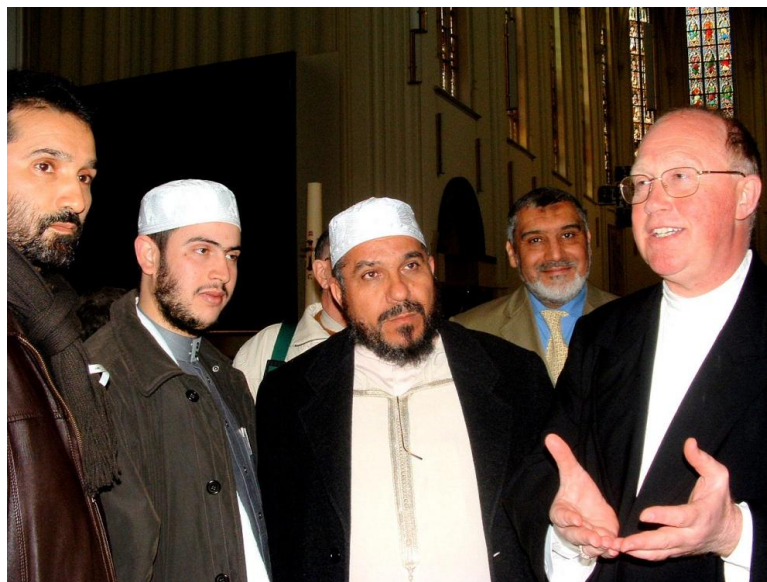
Voor de Franstaligen bestaat er een andere landelijke structuur : de Interdiocesane Commissie voor de Betrekkingen met de Islam (CIRI), waarin personen zitting hebben die benoemd zijn door hun bisschop.

Het centrum krijgt de naam « El Kalima (het woord), een term die zowel moslims als christenen gebruiken, zij het ieder met een andere betekenis. El Kalima staat voor een uitgebreid programma. Het staat voor mogelijkheden van toenadering en voor verschillen. Alleen zo is een vruchtbare dialoog mogelijk.

Om zijn doelstellingen te bereiken organiseert het centrum diverse activiteiten die drie zaken beogen: informatie, vorming en ontmoeting.

Voorbeelden

Op de dag « Samen bruggen bouwen » kwamen oorspronkelijk moslims en christenen bij elkaar. Maar met de ontwikkeling van de maatschappij die steeds meer interreligieus en levensbeschouwelijk gekleurd raakte, werden deze dagen ook toegankelijk voor joden, boeddhisten en gelovigen van andere overtuigingen.

Samen met Nederlandstalige verantwoordelijken voor de dialoog bieden we elk jaar een interreligieus parcours aan, genaamd « Thuis bij mij, thuis bij jou », tekens in een andere wijk van Brussel. We bezoeken vier religieuze gebouwen, waaronder een moskee. Dit werkt drempelverlagend om een tempel, synagoge of moskee binnen te gaan en zo boeddhisten, joden of moslims te ontmoeten. Alleen zou men dat niet zo gemakkelijk doen. Als men iemand leert kennen, kijkt men anders naar hem, naar haar, met de ogen van het hart.

Een ander initiatief dat we delen met onze Nederlandstalige partners is het aanbieden van een wenskaart voor het feest aan het einde van de Ramadan. We nodigen mensen uit deze te brengen naar moslim burens, moskeeën, collega's op het werk enz. Het doet goed en verbetert de relaties.

Er zijn workshops met christenen en moslims rond een thema, dat we samen kiezen. Na een korte uiteenzetting door een christen en een moslim is er een uitwisseling. In deze groep komen moslims die het christendom beter willen begrijpen. Men ervaart en aanvaardt elkaar met meer diepgang. Uitgangspunt zijn niet meer clichés, vastgeroeste ideeën. En bovenal, er is geen discussie.

Ontmoetingen op een meer geestelijk niveau zijn evenmin te versmaden. Samen zijn voor Gods aangezicht en zich uitdrukken op verschillende manieren bindt geest en hart. Het gaat hier meestal om moslims van mystieke groepen die hun godsdienst zeer geestelijk beleven.

Er is ook een aantal activiteiten met een dialooggroep van koepels van moskeeën. Dit is niet altijd gemakkelijk. Twisten binnen de moslim gemeenschap werken soms remmend maar vaak komt alles toch goed. Zo komen priesters en imams bij elkaar voor een gemeenschappelijke overdenking. Dit vraagt wel een goede organisatie aangezien veel imams de taal niet goed spreken en men dus vertaling nodig heeft. Tijdens een excursie zijn de deelnemers samen op reis gegaan om een christelijk of moslim locatie te bezoeken of een plek voor de dialoog. Dit bleek een vruchtbare ervaring. Onze moslim vrienden vonden het een ware ontdekking.

De Week van de Ontmoetingen tussen Moslims en Christenen is een initiatief dat tien jaar geleden de GAIC van Parijs (Groupe d'Amitié Islamo-Chrétienne) heeft genomen. Vandaag de dag heeft een dertigtal steden in Frankrijk, Duitsland, Nederland, Engeland, Finland, Italië, en Polen dit overgenomen. In al deze landen wordt een programma gepresenteerd op dezelfde dag. In België worden in meerdere steden ontmoetingen georganiseerd.

Laten we deze opsomming stoppen en ons afvragen of de dialoog momenteel gemakkelijk is.

Stand van de dialoog

Aan moslim kant ontmoeten we groepen, verenigingen, mensen van goede wil die vaak het initiatief nemen van de dialoog. In dat geval ontstaat er een serieuze dialoog. Maar we constateren tevens dat onze respectievelijke gemeenschappen steeds meer een parallel leven gaan leiden. De moslim gemeenschap zoekt elkaar op. Ongetwijfeld, omdat een intern debat nodig is om de islam en de moderne westerse wereld met elkaar te verzoenen. Of omdat men zich bij elkaar goed thuis voelt. De christelijke gemeenschap daarentegen brokkelt af. Enkele overtuigde christenen blijven over. Ze zijn meestal bejaard in tegenstelling tot de jonge moslim bevolking. De jonge christenen, die zich bevinden in een maatschappij die niet meer overwegend christelijk is, zijn op zoek naar hun identiteit binnen meer gesloten groepen. Aan beide kanten stelt men zichzelf vragen en dit leidt er niet gemakkelijk toe om naar de ander te gaan. Er nog veel meer andere factoren om dit fenomeen nader te analyseren maar dat is het werk van sociologen.

Moeten we, gezien deze situatie, alle pogingen tot dialoog staken? Nee, we moeten doorgaan, nieuwe wegen vinden om elkaar te ontmoeten. Zo kunnen we voorkomen dat er op zekere dag een botsing ontstaat omdat we niet meer met elkaar praten, omdat we elkaar niet meer kennen en begrijpen. Dit is geen pessimisme. Hoop blijft onze leidraad voor het werk van heel het team van het El Kalima centrum. Moet iedere christen deze hoop niet vasthouden?

Voor meer inlichtingen:

Centre El Kalima, Centre chrétien pour les relations avec l'islam,
Rue du Midi, 69, 1000 Bruxelles
Marianne Goffoël
Tél. : 02 511 82 17, Fax : 02 511 22 45
e-mail : contact@elkalima.be
Site : www.elkalima.be

C.I.R.I. (Commission interdiocésaine pour les relations avec l'islam): hetzelfde
adres als hierboven
Coördinatie voor de promotie van de dialoog interreligieus,
Marianne Goffoël, Rue Potagère, 79, 1210 Bruxelles
GSM 0473 64 11 50
e-mail : mariannegoffoel@hotmail.com

DE RAMADANBRIEF EN RAMADANWENSEN

Simon Lambregs Priester van het bisdom Hasselt, pastoor in de parochiefederatie As en in het decanaat Genk verantwoordelijk voor de relaties Moslims-Christenen. Hij is voorzitter van 'Het Abrahamhuis vzw' te Genk Hij is lid van ROMC en KMS en de Nationale tweetalige commissie voor de relaties met de Orthodoxie. Redactielid 'Begrip' namens de Belgische bisdommen.

De ramadanbrief: een model om de plaatselijke contacten tussen moslim en christelijke gemeenschappen aan te moedigen en te begeleiden.

Hoe het begon

Tijdens en na de Golfoorlog van 1990 zocht pastoor Simon Lambregs van Kolderbos-Langerlo, een parochie van Genk, samen met medeparochianen en medepriesters contact met de plaatselijke moslingemeenschappen in zijn parochie en de Genkse parochies. Zo groeiden plaatselijke uitwisselingen om een teken te stellen van begrip en broederlijkheid in de toenmalige plaatselijke opinievorming tussen moslims en christenen.

Een dialooggroep in het bisdom Hasselt

In samenspraak met Vicaris Jan Boonen, verantwoordelijk voor de multiculturele en interreligieuze contacten in het bisdom, kwam er een werkgroep die parochie- en decanaal overschrijdend deze contacten zocht uit te breiden en te bestendigen voor de streek van Midden-Limburg. De eerste dragers van deze werkgroep 'Dialoog van Moslims en Christenen in het bisdom Hasselt' wilden vanuit de contacten tijdens de aansporing uit de Golfoorlog begrip doen groeien voor elkaars eigenheid en voerde gesprekken over gemeenschappelijke interessepunten.

Tekens stellen: Ramadangroet en Vredeswaken

In de er op volgende Ramadantijd ging de werkgroep met een afvaardiging van de parochie in de Turkse Yunus Emre-Moskee van Sledderlo, waarvan de imam tevens islamgodsdienstleraar was in het gemeenschapsonderwijs van Kolderbos, het Ramadanfeestgebed bijwonen en gelukwensen.

Vandaar werd tijdens de eerste Vlaamse Vredesweek, in oktober 1991 door de Werkgroep, in samenwerking met de parochie Kolderbos-Langerlo, Pax-Christi-Gemeenschap Maasland en het unie van de vrouwelijke religieuzen van het bisdom voor het hele bisdom de eerste Vredeswake van moslims en christenen in Genk georganiseerd die doorging in de parochiekerk van Kolderbos-Langerlo. In de geest van 'Assisi 1986' werd een islamitisch gebed en koranlezing voor het eerst gereciteerd in een katholieke kerk van Genk naast een christelijk gebed. In de erop volgende Ramadan nodigden de moslimvrienden de christenen van de werkgroep uit op een iftar-avond in de Turkse Mevlana-Moskee van Waterschei. Bij het Ramadanfeest ging een afvaardiging aan alle moskeeën een groet met gelukwensen brengen.

De Ramadanbrief

In 1993 werd dat voor de eerste keer gedaan in het decanaat Genk in een brief naar het voorbeeld van de brief van de Raad van Kerken in Nederland, die dat reeds vele jaren deed in navolging van de gebruiken daaromtrent van vele christelijke kerken in de hartlanden van de islam. Ook in Rome schreef de Paus reeds meerdere jaren een brief bij gelegenheid van het Ramadanfeest. Op het einde van de Ramadan ging de deken van Genk mee naar het Ramadanfeestgebed om de aanwezige moslims te groeten. Ook in 1994 werd dit herhaald.

In 1991, 1992 en 1993 ging telkens onderwijl de jaarlijkse Vredeswake. De uitwisselingen op een Iftaravond vonden telkens plaats in een andere moskee en tijdens de christelijke vastentijd op de vrijdag voor halfvasten werden telkens in Kolderbos-Langerlo sinds 1992 de moslims mede uitgenodigd op een wederkerige solidariteitsavond en sobere maaltijd als 'een concreet Broederlijk Delen van christenen met moslims ter plaatse en met het Zuiden'.

Bij gelegenheid van de Ramadan 1995 schreef Monseigneur Schruers, als bisschop van Hasselt, op impuls van de Genkse gebruiken, voor de eerste maal een brief bij gelegenheid van de Ramadan die aan de verschillende moskeegemeenschappen van Limburg werd verstuurd. De brief werd verstuurd in het Nederlands, Turks en Arabisch. De brief haalde de Limburgse Pers en Radio.

Bij het Ramadanfeest van 1996 werd een brief verstuurd namens de Nationale Commissie Pro Migrantibus, waarvan Mgr Schruers samen met Mgr. Paul Lanneau namens de Belgische bisschoppenconferentie voorzitters waren, een brief in het Nederlands, Frans, Turks en Arabisch. Voor de franse vertaling zorgde El Kalima in Brussel. In het ondertussen in VZW –statuut opgerichte Abrahamhuis in oktober 1995 in Genk werd gezorgd voor de Turkse en Arabische vertalingen.

KMS en de Ramadan-wenskaart

In 1997 nam het in 1993 en tot VZW geworden in 1996 opgerichte Kerkwerk Multicultureel Samenleven, die ondertussen zich in elk van de Vlaamse bisdommen met diocesane werkgroepen hadden uitgebouwd, het initiatief mee ter harte en de brief werd toen ondertekend door de Nationale Overleggroep van de Kerken in België via het secretariaat van de rk-bisschoppenconferentie. Dit gebeurde ook aldus in 1998 en 1999. In 1998 zorgden enkele parochies in samenwerking met El Kalima in Brussel voor een kortere tekstkaart bij de algemene brief die voor gewone mensen wat lang uitviel en gaf de wenskaart in persoonlijke contacten aan mensen in parochies en buurten.

De wenskaart kende volgende jaren een ruime en concrete verspreiding. Omdat niet alle Kerken achter de teksten van de brief konden staan werd vanaf 2000 de brief uitsluitend verspreid via Kerkwerk Multicultureel Samenleven en door de subwerkgroep *Relatie-Opbouw Moslims-Christenen* ter harte genomen samen met El Kalima te Brussel.

Een model voor concrete contacten

Naar het voorbeeld van de Brusselse parochies werd het jaar nadien de Ramadankaart een ruim verspreid model in bijzonder de Vlaamse bisdommen en het tweetalig vicariaat Brussel.

In het bisdom Hasselt groeide daarbij het initiatief om de briefdragers in de verschillende parochies en decanaten te begeleiden in hun contacten met moslims en de moskeeën in hun buurt.

Het allereerste Genkse model om concreet bij gelegenheid van het Ramadanfeest met de plaatselijke moskeeën als parochies en christenen een contact te leggen en te gaan gelukwensen werd een model voor het hele bisdom. De briefdragers worden op initiatief van de diocesane werkgroep Kerkwerk Multicultureel Samenleven uitgenodigd op een vormingsavond waar hen de brief en de mogelijke contactmodellen worden uitgelegd en verdiepingskansen voor de relatieopbouw worden aangeboden. In het Genkse brengen afgevaardigden van de parochieraden en van de pastorale eenheden samen hun Ramadanbezoeken aan de in hun parochies gelegen moskeeën van Turkse en Marokkaanse moslims en nemen nu in groepen deel aan het Ramadanfeestgebed en de ermee samenhangende contacten.

Begin van permanente plaatselijke contacten

Zoals in het Genkse is ook op andere plaatsen in het bisdom Hasselt en op meerdere vlakken een permanent contact gegroeid uit tussen moslims en christenen. Zo bestaat er een permanent gestructureerd contact naast het decanaat Genk ook in het decanaat Beringen, op gemeentelijk vlak in Heusden-Zolder, zijn vele parochies daardoor in relatie gekomen met de plaatselijke moslimgemeenschappen en groeien deze relaties o.m. ook op het vlak van onderwijs en ziekenverpleging.

Wederkerigheid

Ook initiatieven van moslimzijde kwamen op gang, waarbij zij een brief schrijven bij gelegenheid van o.m. het Kerstfeest bijvoorbeeld de Diyanet-koepel van de Turkse moskeeën en enkele landelijke koepels van moslims.

In het Genkse zijn er in de Kerstnacht en Paasnacht in enkele parochies moslims aanwezig.

De christenen in hun feestnachten gaan gelukwensen zoals christenen dat doen bij het feestgebed van het Ramadanfeest en het Offerfeest.

Het engagement van de Kerken

Het dient erkend te worden dat nationaal de kerken buiten de rk-kerk, behalve enkele jaren, niet nationaal mee betrokken zijn in het initiatief. De bisschop referendaris voor de relaties met de islam, Mgr Harpigny, zelf namens het bisdom Doornik jarenlang lid van het CIRI, ondertekent de jaarlijkse brief. Op diocesaan vlak zijn alleen in de diocesane werkgroep van het bisdom Hasselt ook leden van de Verenigde Protestantse Kerk (VPKB) – gemeente van de stad Hasselt in het initiatief betrokken sedert 2000. Alleen in het Abrahamhuis te Genk staan naast de RK-parochies ook orthodoxe parochies en de VPKB-gemeente van Genk in het gebeuren.

Besluit van deze kleine historiek

Met de Ramadanbrief en Ramadanwenskaart in de hand hebben wij leren werken aan concrete relatieopbouw met onze naaste moslimburen. Het is een model om op intensieve en zeer betrokken wijze te werken aan belangrijke en noodzakelijke plaatselijke netwerken van contacten voor begrip en verstandhouding tussen moslims en christenen in parochies, wijken, straten, scholen en organisaties. Vele scholen en organisaties bestellen tegenwoordig massaal de Ramadan-gelukwenskaart. Waar de inhoudelijke dialoog tussen moslims en christenen nog niet voor vandaag of morgen is – niet op plaatselijk noch op vlak van de godsdiensten onderling - is de dialoog van het plaatselijk respectvol en begripvol samenleven wel mogelijk: het uitbrengen van de Ramadanbrief en Ramadanwenskaart is in ons midden daartoe een concreet middel.

Ramadwenskaart

De moeizame weg van de officiële moslimvertegenwoordiging in België

Johan Leman

Pater dominicaan, hoogleraar Sociale en culturele antropologie, 'Centrum Interculturalisme, Migratie en minderheden' aan de K.U. Leuven. Voorzitter Regionaal Integratiecentrum Foyer vzw in Sint Jans Molenbeek, één der 19 gemeenten van het Brussels hoofdstedelijk gewest. Hij was jarenlang het gezicht van het federaal Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding. Haalde in die jaren een enorme achterstand op in Vlaanderen en België op het vlak van de integratie.

Achtergrond

Het verhaal van de islam in België en zijn vertegenwoordiging is een indrukwekkend dikke roman, zij het een beetje à la Dan Brown niet gespeend van enige herhaling in het laatste deel.

Sinds de erkenning van de islam in 1974 tot aan de aanduiding van zijn eerste officieel aanvaarde woordvoerders is er een kwart eeuw verlopen. Mag ik me daar in één alinea van afmaken? Wat nadien komt is al ingewikkeld genoeg. Zelf ken ik de debatten vooral uit de periode tussen 1989 en 1999.

Een korte samenvatting. Er werd in alle divisies tegelijk gevoetbald. Steeds maar nieuwe 'stakeholders' kwamen het terrein opdraven: de Rabita (islamitische wereldliga), de ambassades van Turkije en Marokko, de ideologische, transnationale strekkingen (met vooral enkele islamitische broederschappen). Dichter bij huis waren er de federaties en grote moskeeën, de lobby's van seculier ingestelde moslims, de bekeerlingen hoewel die zich meestal gedeisd hielden. En daartussen wat verdrongen varianten zoals de Alevieten. Gelovigen konden ook uit meerdere divisies komen.

Vanwaar het debat? Omdat de Belgische staat een officieel aanspreekpunt nodig heeft om een aantal “tijdelijke, materiële problemen” te bespreken. Vooral: wie kan leerkrachten islamitische godsdienst voordragen? En ook: wie kan moskeeën ter erkenning voordragen? Kon de overheid zulke regeling dan niet kanaliseren? Neen. De overheid achtte zich gebonden door de scheiding van kerk en staat en de non-interventie van de staat in godsdienstige aangelegenheden. De voorstellen om zichzelf te organiseren moesten dus uit de islam zelf komen opborrelen. En dat was nu net het probleem. Er kwamen veel te veel voorstellen tegelijk opborrelen en het ging soms totaal tegengestelde wegen uit.

Verkiezingen

Wat opviel in de Belgische discussie, is dat al in 1989 voor het eerst de idee naar voren kwam, tussen andere mogelijke scenario's, van verkiezingen op basis van “één moslim = één stem”. Die formule was voorgesteld door Sameer Radhi, toenmalig Saoedisch imam-directeur van het Islamitisch en Cultureel Centrum aan het Jubelpark én kort nadien ook door de Koninklijk Commissaris voor het Migrantenbeleid in haar eerste november rapport 1989. Een tiental jaren lang heeft die idee eigenlijk voortdurend aan kracht gewonnen. Wie gekant waren tegen die idee waren vooral mensen die aanleunden bij de ambassades van Turkije en Marokko.

Het duurde echter tot 1998 om zowel de toenmalige woordvoerders van de moslims als de toenmalige regeringsleden met de formule te zien instemmen. Het verkiezingsproces werd in gang gezet. Een getrappt systeem: eerst een algemene vergadering samenstellen, en daaruit dan een beperktere Executieve laten kiezen. Maar al onmiddellijk na de verkiezingen doken de eerste problemen op. De Belgische Staatsveiligheid had nogal wat gekozenen gewraakt omwille van vermeend fundamentalistisch gedachtegoed.

Gemiste kansen

Tijdens de duur van de eerste Executieve en haar gedeeltelijke vervanging halfweg, was er - en dat is onbetwistbaar - een reële mogelijkheid om een groot aantal moskeeën te laten erkennen. De toenmalige Executieve liet die mogelijkheid aan zich voorbij gaan.

Ze maakte er een principieenkwestie van. Eerst moesten volgens haar een aantal van door de Staatsveiligheid gewipte leden heropgevist worden. De 'gekwetste' eer bij meerdere leden van de algemene vergadering zette een ware processie van Echternach in gang: twee stappen vooruit, één achteruit.

De toenmalige voorzitters hechtten meer belang aan een algehele consensus binnen hun Executieve en in de algemene vergadering dan aan concrete realisaties op het terrein. Gelet op de uitslag van de moslimverkiezingen voor een nieuwe Executieve die daar nadien op volgden, keurde de achterban de strategie van die eerste Executieve af. Terecht.

Invloed van de ambassades

Toen de tweede Executieve opgestart werd kreeg ik enige tijd nadien bij een van mijn berichten op de Foyersite, waar ik nogal eens commentaar pleeg te geven bij actuele gebeurtenissen in de migratie, een commentaar van "Anonyme" (24 oktober 2005):

"Graag reageer ik op uw opiniestuk over de verkiezingen van een Moslimexecutieve. Mijn reactie komt laat, maar ik heb lang getwijfeld of ik zou reageren. Ik doe het trouwens anoniem. Dit is niet moedig. Ik weet het. U beslist dus maar zelf of u het publiceert. Ik ben het eens met uw analyse, maar u vergeet één heel belangrijk punt en dat verwondert me van u. Want u moet beter weten. U weet toch dat de voorzitter van de Executieve een ambtenaar is van de Diyanet? Hij is dus een ambtenaar van de Turkse regering. Ook aan Marokkaanse zijde is de invloed van de ambassade voelbaar. Op het vlak van de invloed van de ambassades zet deze nieuwe Executieve een stap van vijftien jaar terug. Een negatief punt. Omgekeerd is de invloed van het fundamentalisme teruggedrongen. Dit is dan een positief punt. Er blijft een twijfelgeval: de invloed van de moskee van Sint-Gillis (één van de 19 Brusselse gemeenten, nvdr.) wordt zeer groot. De imam is daar een Egyptenaar. Een stap vooruit?"

Verdorie, dacht ik toen, dat is nu eens raak. Zulke reactie kon enkel komen van iemand die het dossier door en door kent. Ik heb er nog altijd het raden naar wie dat kan geweest zijn. Maar inderdaad, die man of vrouw schreef wat er echt was gebeurd bij de wisseling van de eerste naar de tweede Executieve.

Typisch dat het een anoniem commentaar was. Hij moet een insider geweest zijn, maar wel iemand die het goed meende en besepte wat er aan het gebeuren was.

Wat de invloed van de ambassades betreft, gingen we met de tweede Executieve inderdaad terug naar 1990. En het klopt wat hij of zij schrijft: de invloed van wat men het fundamentalisme noemt, wat in mijn ogen toch een complexe cluster is met heel veel interne schakeringen, werd teruggeschroefd. Maar de processie van Echternach was tegelijk ook volop op gang aan het komen.

Moslimexecutieve ten grave gedragen?

Nog enkele jaren later... In de Franstalige Belgische krant Le Soir van 8 december 2009, kon men lezen dat op het kabinet van de minister van Justitie een vergadering zou plaatsvinden waarin de Executieve van de Moslims van België ten graven gedragen zou worden. Typisch, want dat was eigenlijk wat de ambassades altijd gewenst hadden.

Er zouden enkele alternatieven op tafel liggen: ten eerste een islam van de federaties, ten tweede een islam van de erkende moskeeën, of ten derde één algemene vergadering van alle 350 moskeeën in België die haar raad zou voorstellen. Resultaat? Al onmiddellijk was duidelijk dat het geen islam van de federaties zou worden. Stel u voor: de Milli Görüs? Hier zou de Belgische Staatsveiligheid natuurlijk dwars liggen, als ze het al deed voor de individuele gekozenen enkele jaren vroeger... De Executieve krijgt van de minister de opdracht om op basis van de drie voorgelegde scenario's een voorstel uit te werken. Het kon niet anders, gelet op de voorgestelde scenario's, of het nieuwe voorstel zou dichter aanleunen bij de voorkeur van de ambassades dan bij wat de moslim woordvoerders midden jaren negentig op het oog hadden.

Het stond in de sterren geschreven dat het iets zou moeten worden tussen een islam van de erkende moskeeën, aan Turkse zijde heel sterk gericht op Diyanet, met andere woorden getrouw aan de ambassade, en aan Marokkaanse zijde – de grote moskeeën althans - ook opnieuw meer en meer aanleunend bij de ambassade.

Verkiezingen overbodig?

Op 20 mei 2010 is het dan zo ver. Bij de minister van Justitie wordt vanuit de huidige Executieve unaniem een voorstel ingediend dat verkiezingen voortaan overbodig maakt en dat erin bestaat dat de leiders van de erkende moskeeën de

Executieve samenstellen

Wat bij de minister van Justitie op tafel ligt, betekent niet meer of minder dan dat de ambassades hun greep consolideren. En uiteraard, kwam er bij de minister ter stond vanuit een andere hoek een tegenvoorstel binnen, dat pleitte voor beter “bewaakte” verkiezingen via de moskeeën. “Bewaakt”? Door wie? Want er is scheiding van kerk en staat. Die toestand brengt ons terug tot de discussie uit het midden van de jaren negentig.

Geen goede oplossing?

Misschien zie ik het verkeerd... Misschien ook is de informatie waarop mijn bijdrage steunt verkeerd. Van in 2003 heb ik inderdaad geen rechtstreeks contact meer met de problematiek. Maar na zoveel jaren mag ik misschien nog eens iets suggereren? Zou het niet kunnen dat er gewoon geen echt goede oplossing te bedenken valt?

Laat het duidelijk zijn: het nieuwe voorstel van de Executieve zal verrassend goed aanvaardbaar blijken te zijn voor de Turkse en Marokkaanse ambassades. Ik zeg niet dat het gewicht opnieuw naar de ambassades schuiven de slechtst denkbare oplossing is, maar we moeten soms toch ook eens aan de verdere toekomst durven denken.

Vraag is dan of we dat op langere termijn willen? Wensen we dat het de politieke klasse in de landen van herkomst is, die over de cultusplaatsen en over het godsdienstonderwijs van Belgische moslims zal beslissen? Zo ja, dan moeten we het voorstel van de huidige Executieve aanvaarden. Indien niet, dan moet het voorstel minstens grondig geamendeerd worden.

Om geen misverstanden te wekken, toch nog een afsluitende bedenking. Zo'n Executieve heeft enkel bevoegdheid in tijdelijke, zeg maar: materiële, aangelegenheden, waaronder wel de voordracht valt voor erkenning van moskeeën en

de organisatie van de inspectie van het godsdienstonderwijs. Wat daar mijns inziens niet onder valt, zijn bijvoorbeeld discussies over het al dan niet dragen van een hoofddoek of debatten over bio-ethiek. Tot het probleem behoort dat eenmaal dat zulk orgaan er is, zowel de overheden in de Staat als die van andere godsdiensten in België de neiging hebben om zulk islamitisch orgaan met méér te gelasten dan eigenlijk moet.

Boeken

Woord zoekt Woord, Joden, christenen en moslims in gesprek over teksten en tradities. Francien van Overbeeke-Rippen, Ruth Roozeboom. Karen Ghonem., 2010 Uitg. Ankh-Hermes bv, Deventer, 262 bl., 39,90 euro.

Wie dit boek voor het eerst er handneemt, zal zijn bewondering nauwelijks kunnen onderdrukken.

Harde koft met goudkleurige titel, perkamentachtig papier en verzorgde lay-out. Een boek zoals er nog maar weinig worden uitgegeven.

Een joodse, christelijke en moslim vrouw bestuderen samen teksten en tradities van elkaars geloof en bespreken verschillen en overeenkomsten van elkaars bronnen, rituelen en gebruiken.

Na een inleiding over de drie godsdiensten (Deel I bl. 21-31), komen teksten uit Tanach/Oude Testament en Koran aan bod per onderwerp. Na God en zijn schepping (bl 34-44) volgen de profeten: Noach/Noeh, Abraham/Ibrahiem, Ismaël/Ismaïel, Isaak, Ishaq, Jakob/Jakoeb...enz. Dit zijn allen profeten bekend uit de Bijbel. Er wordt ook aandacht besteed aan profeten die alleen in de Tanach of Koran bestaan (bl. 93-97). Dit gedeelte vormt deel II.

Deel III beslaat Nieuwe Testament en Koran (bl. 100-146). Zijn bij de kindheidsverhalen over Johannes en Jezus de overeenkomsten nog gemakkelijk te vinden, dit wordt moeilijker bij de daarop volgende thema's zoals Bergrede, parabellen, Koninkrijk van de Hemelen... Daarom worden naast de Koran en hadieth ook nog een andere bron uit de traditie vermeld, vooral van Tarif Khâlîdî's *Woorden van Jezus in de moslim traditie*.

Deel IV (bl. 149-204) behandelt de rites de passage in de drie godsdiensten, levenscyclus genoemd. Hier gaat het over geboorterituelen, opvoeding en onderwijs, volwassenheid (huwelijk en echtscheiding) en overlijden en begraven.

Deel V (bl. 208-230) beschrijft de feesten, de jaarcyclus, waarbij in de christelijke cyclus de heiligen veel aandacht krijgen.

In het afsluitende deel VI (bl. 233-244) gaan Francien, Ruth en Karin in dialoog / trialoog over bronnen en geloofsbeleving met als uitgangspunt veel voorkomende vragen: vervangt de ene godsdienst de andere? Zijn de evangeliën vervalst volgens de Koran? Verwerpt de Koran de drie-eenheid? Roept de Koran op tot geweld? Hoe zie je als gelovige vrouw je positie in het licht van je eigen boek? De epiloog gaat over Abrahams kinderen.

Het boek verdient veel lof. Allereerst voor de goede samenwerking van drie gelovige vrouwen. De productie zelf, die veel zoekwerk inhield, is al een voorbeeld van dialoog. Het boek is een uitbreiding en verbetering van een eerder verschenen boek *Verhalen uit Koran en Bijbel* (zie Begrip 2/2007). In Woord zoekt Woord komen veel meer thema's aan bod en wordt de context beter ingeleid. Ook is er plaats voor het jodendom. De informatie blijft niet beperkt tot een vergelijking van de openbaringsboeken. Gebruiken, feesten en rituelen verschaffen een bredere inbedding van de teksten.

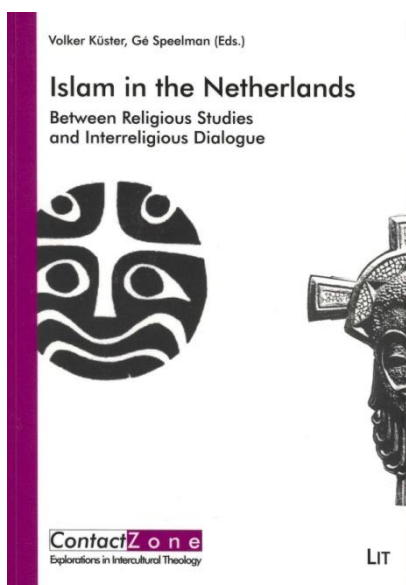
Bij deel II kan men als kritiek aanvoeren dat de keuze van Khalidi's *Woorden van Jezus* als vergelijkingsmateriaal met de evangeliën minder geslaagd is. Khalidi presenteert een geïslamiseerde Jezus. De status van zijn boek, hoe prachtig ook, heeft voor moslims niet dezelfde waarde als bijv. de hadieths. Abraham

voorstellen als de vader van alle gelovigen, in het kielzog van Kuschel, wordt door sommige theologen bestreden, zoals blijkt uit *Islam in the Netherlands*. (zie bl. 198).

Enkele andere minpunten zijn: de foutieve (*Ifrafiel* in plaats van Israfiel) of inconsequente schrijfwijze van eigennamen, oneigenlijk gebruik van de woorden '(in)wijding' voor de katholieke sacramenten, de suggestie dat bedevaarten horen bij katholieke volwassenen, de keuze van sommige passages uit de Koran als parallelle teksten voor het evangelie. Hierbij en elders kunnen vakexegeten misschien kritische kanttekeningen maken. Maar dit is tevens een uitdaging aan exegeten om met de teksten aan de slag te gaan.

De grote verdienste van de auteurs blijft dat dit boek waardevol en onmisbaar materiaal levert voor dialooggroepen van gewone gelovigen uit jodendom, christendom en islam. – P. Reesink

Islam in the Netherlands, between Religious Studies and Interreligious Dialogue, Volker Küster, Gé Spielman (Eds.), LIT Verlag Berlin, 2010;233 bl.;19,90

Dit boek verschijnt in de serie Contactzone, *Explorations in Intercultural Theology*. Deze reeks gaat over het raakvlak van culturen en religies waarbij de interactie wordt bestudeerd van interreligieuze uitwisseling en conflict. Dit geldt ook voor bovenstaand boek, uitgegeven ter ere van H. Mintjes, bij wiens afscheid in 2006 van de Protestantse Theologische Universiteit Kampen de inhoud van het boek als lezingen werd voorgedragen. Het gaat over de zoektocht van moslims in een westerse geseceulariseerde maatschappij en beperkt zich niet tot Nederland alleen zoals de titel suggereert.

Het boek biedt veel genuanceerde informatie over diverse marginale groepen moslims in Nederland, over de islam in Groot Bretagne en Denemarken en over de dialoog. Het mag dan ook met recht een internationaal boek genoemd worden om diverse redenen.

Het gaat over 1) islam achter de dijken, 2) cross-culturele relaties in Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en in Denemarken en 3) over interreligieuze relaties. De bijdragen zijn van Dorothea Erbele-Küster, Martha Th. Frederiks, Özcan Hidir, Charlotte Karlsen, Volker Küster, N. Landman, Philip Lewis, H. Mintjes, Jørgen S. Nielsen, Ceylan Pektas-Weber, Simon Schoon, Jan slomp, Geziena M. Speelman, Karel Steenbrink. Georg Wenz en Lieke Werkman. Van de 16 auteurs zijn er 7 buitenlanders, het boek is in Duitsland uitgegeven door LIT-Verlag en op de buitenkaft staan twee symbolen: een masker van de hand van een Amerikaanse Koreaan Lee Chul-Soo en een Afrikaans kruis. Twee beelden van twee maatschappijcritici.

Het eerste deel is hoofdzakelijk beschrijvend. Het gaat over moslims die moeten strijden tegen een of andere meerderheid: moslima's die anders emanciperen dan Nederlandse vrouwen, over de moeizame pogingen om de Islamitische Universiteit Rotterdam erkend te krijgen, over Indonesische moslims, vooral Molukkers, over Somalische en Ghanese moslims en over de Lahore Ahmadi's, die steeds meer erkenning kregen in Nederland.

In deel twee komen onze oosterse, westelijke en noordelijke burens aan bod. Het artikel over Duitsland laat zien hoe moeilijk het is voor een moslim zijn religieuze identiteit vorm te geven in een seculier land. Ik citeer een van de vele aanbevelingen: moslim organisaties moeten leren transparanter te worden en meer te investeren in Public Relations. Ze moeten openlijk discussiëren over hun motivatie, doelen en banden.

In het Verenigd Koninkrijk is er een veelvoud aan moslim groepen uit Pakistan en India, waarbij een strijd gaande is tussen generaties en tussen clans. De rol van de imam, van de moskee, van de religieuze gemeenschap wordt anders. Alle drie lijken de band met de jongeren te verliezen en deze jongeren worden ondanks studie en integratie conservatiever dan hun ouders.

De twee artikelen over Denemarken laten ontwikkelingen zien die ons in Nederland een gevoel van déjà vu geven. Een vergelijking van Wilders' film fitna met

de Deense cartoons zou een echte cross-culturele studie opgeleverd hebben. Dat was de bedoeling van dit tweede deel en dat komt niet helemaal uit de verf.

Het derde deel gaat over ontmoetingen tussen gelovigen met uitzondering van het artikel over beeldverbod. Het artikel over de dialoog tussen joden, christenen en moslims is het artikel dat de meeste vraagtekens telt en de lezer laat gissen over de ideeën van de auteur. Maar vragen stellen over de problemen in het Midden Oosten geeft vaker een beter inzicht in de situatie dan stereotype of eenduidige antwoorden geven. Is bijv. de dhimmi-status wel zo gunstig geweest voor christenen en joden in het verleden als altijd wordt beweerd? Is Abraham echt de persoon die joden, christenen en moslims gemeenschappelijk hebben? Van wie is Abraham? Een volgend artikel betwist de rechtmatigheid van de Abrahamitische oecumene. Abraham wordt wel de voorvader in het geloof genoemd, maar ieder eigent zich hem toe. Bij de joden wordt hij de man die de Tora volbrengt, bij de christenen wordt hij gerechtvaardigd door het geloof en bij de moslims is hij het voorbeeld voor de gelovige zich overgeeft (muslim) aan Allah. Toch blijven we allemaal kinderen van Abraham.

Het artikel over Nederlandse kerken en hun houding c. q. uitingen over de islam klaagt het verschil aan tussen mooie woorden en de praktijk evenals het gebrek aan menskracht, zowel bij PKN als RKK.

Het laatste artikel is van de hand van Harry Mintjes himself. Hoe naïef zijn christenen in de dialoog met moslims? Staat de Koran niet toe andersgelovigen apen en zwijnen te noemen? Het is een boeiende exegese van Koran 5: 60, waarin sommige joden (en christenen), die zich niet hielden aan de sabbat, door God werden gestraft. Maar volgens een hadieth van Bukhari kunnen ook zondige moslims dit lot ondergaan. Dit vers moet in de context gelezen worden en is dus niet anti-semitisch of anti-joods.

Het boek is met grote zorg uitgegeven. Ik kon slechts één drukfoutje ontdekken op bl. 87. De bibliografie is verwerkt in de voetnoten van elk artikel. Het zou jammer zijn als het Engels de verspreiding van dit boek belemmert. – P. Reesink

Van her en der

Aankondiging dag van gebed voor alle gelovigen

Paus Benedictus XVI heeft tijdens zijn nieuwjaarstoespraak in de Sint Pieter in Rome bekend gemaakt dat hij dit jaar een topontmoeting met religieuze leiders zal organiseren om te bespreken hoe zij wereldvrede kunnen promoten. De bijeenkomst zal 25 oktober plaatsvinden in Assisi. Zijn voorganger, paus Johannes Paulus II, organiseerde een soortgelijke religieuze topontmoeting.

De oproep van Benedictus XVI om in vrede met elkaar te leven komt op de dag dat 21 mensen om het leven kwamen bij een aanslag op een Koptische kerk in Alexandrië, Egypte. De kerkvorst veroordeelde in zijn nieuwjaarstoespraak de bedreigingen die christenen vooral in het Midden-Oosten ervaren. Hij riep christenen ook op om intolerantie en geweld moedig het hoofd te bieden.

Volgens Benedictus dragen twee aspecten bij aan de ontwikkeling dat christenen in de hoek zitten waar de klappen vallen: aan de ene kant het secularisme, waardoor 'religie naar de marges van het privé domein wordt gedreven', en anderzijds het fundamentalisme, dat religie 'met geweld aan iedereen wil opdringen'.

Bron: Trouw

Eerste inauguratie IUR

De Islamitische Universiteit Rotterdam timmert hard aan de weg om een prominente rol te gaan spelen in de Nederlandse samenleving en in de academische wereld. In augustus 2010 werd de accreditatie bevestigd van de opleiding voor masterstudenten Islamitische Geestelijke Verzorging. Een

paar maanden later werd Dr. Ozcan Hidir onder toezicht van vele gasten, waaronder professoren, medewerkers en familie, door verschillende professoren en collega's in het zonnetje gezet.

Dr. Ozcan Hidir hield een pleidooi voor het occidentalisme, *dirāsāt ġarbiyya* (letterlijk: Westerse studies). Hij definieert het occidentalisme als volgt: “de wetenschap die het Westen (door de bril van het Oosten) bestudeert vanuit verschillende perspectieven, zoals geloof/aanbidding, cultuur en gewoontes en geschiedenis.” Het occidentalisme heeft in tegenstelling tot het oriëntalisme nog geen erkenning op wetenschappelijk vlak. Hidir beschreef dat er in de jaren tachtig een nieuwe beweging van denkers opstond onder leiding van de Egyptische denker Hasan Hanafi. In zijn boek *Muqaddima fi ilm al-istiğrāb* (Introductie tot het Occidentalisme) beoogde Hanafi het Westen op een academische en intellectuele wijze te analyseren. Hij ging in op twee vragen: Vanwaar deze Oosterse passiviteit, deze afzijdigheid? Waarom zijn er zo weinig occidentale studies, vooral van het oriëntalisme?

Twee hoofdredenen kunnen ter beantwoording van deze vragen worden gegeven. Ten eerste terughoudendheid, een restrictieve houding: angst voor Westerse indoctrinatie, gebrek aan zelfvertrouwen, zelfkennis en te veel reageren op het Westen en te weinig actie vanuit het Oosten zelf. En ten tweede heerst er onwetendheid t.a.v. Westerse historisch-kritische wetenschappelijke methoden. Verder gaf hij vanuit welke wetenschappelijke invalshoeken de bestudering van Koran-Hadieth in Westerse wereld zou moeten plaats vinden en aan welke eisen een ‘occidentalistische’ wetenschapper moet voldoen.

Volgens Hidir komen de werken van Fuat Sezgin en Mustafa al-A'zami het dichtst bij een occidentale wetenschappelijke benadering. Zij hebben in de laatste decennia de belangrijkste werken geschreven met betrekking tot Koran en Hadithstudies van Westerse oriëntalisten. Zij hebben zich in het bijzonder gefocust op Schacht en Goldziher.

Hidir noemt zichzelf een occidentalist. Dit illustreerde hij via het noemen van drie tijdperiodes die zijn occidentalistische ontwikkeling op een adequate wijze in kaart brengen. De eerste periode was ongeveer twintig jaar geleden in Medina, de stad die evenals Mekka jaarlijks meer dan een miljoen pelgrims herbergt. Tijdens zijn periode in Medina was Hidir afgesloten van de buitenwereld, geen kritische blik, letterlijke lezing van Koran en Hadithteksten en was er bijna geen ruimte voor de bestudering van oriëntalistische werken. De tweede periode was ongeveer tien tot vijftien jaar geleden in de bruisende stad Istanbul met haar rijke Ottomaanse verleden. Een tijd die volgens Hidir gekenmerkt werd door een redelijk kritische blik met veel memorisatie, wel ruimte voor oriëntalistische werken, maar weinig oog voor diepe analyse. De derde en als we Hidir mogen geloven niet laatste periode is Rotterdam. Een periode waarin Hidir leerde om open naar de wereld te kijken, kritisch te denken, weinig te memoriseren en veel contacten met de oriëntalistische en occidentalistische wereld te onderhouden. Bovendien was er sprake van sterke wederzijdse beïnvloeding en natuurlijke ontwikkelingen.

Echter, ook Hidir moest constateren dat Nederland de laatste jaren minder tolerant is geworden in de ogen van de moslimgemeenschap en de wetenschappers. En dit alles geschiedt volgens Hidir in een stad die ooit te boek stond als culturele hoofdstad van Europa en eveneens de bakermat van de humanisten, met als grondlegger Erasmus.

Aan het einde van zijn toespraak maakte Hidir duidelijk dat hij een sleutelrol kan gaan vervullen in het occidentalisme. Het is aan de occidentalisten om scherpzinniger en kritischer te analyseren, opdat de samenleving floreert en de moslimgemeenschap haar zelfvertrouwen terugwint. De Universiteit kan daarbij volgens Hidir een essentiële rol spelen in de toekomst, hij hoopt dat de IUR zichzelf op een waardig wetenschappelijke wijze kan uitkristalliseren.

– P. Reesink

Vrouwen aan tafel

Elke maandagvoormiddag vindt er in de Turkse Yildiz Beyazit – moskee van de Genkse wijk Kolderbos-Langerlo- een lunch plaats. De vrouwengroep van de

Turkse moskeevereniging biedt er aan vrouwen en mannen de gelegenheid om een smakelijk ontbijt te nemen dat zij klaarmaken voor een kleine prijs. De opbrengst gaat naar de uitbouw van de moskee. Iedereen is er welkom. De moeders die hun kinderen naar school hebben gebracht hebben even tijd voor elkaar en voor een ontmoeting. Er worden banden gelegd met elkaar en met bezoekers en bezoeksters, zowel christelijke vrouwen als moslimvrouwen.

De tafelgesprekken over gebeurtenissen in de wijk maar ook over de islambeleving en de beleving van de christelijke bezoekers brengen mensen concreet dicht bij elkaar. Het model is een voorbeeld van een praktijk van eenvoudig

samen leven van moslims en christenen in een wijk. In meerdere Genkse moskeeën dragen vrouwengroepen zulke initiatieven. Dit heeft zijn invloed op de ontmoetingsinitiatieven van het Genkse Abrahamhuis: steeds meer moslima nemen samen met vrouwen uit de christelijke gemeenschappen een voortrekkersrol in de ontmoetingen.

Vrouwen van de kerngroep van de vrouwenwerking van de Yilderim Beyazit – moskee in Genk.

Twintig jaar Abrahamhuis

Op de vrijdag van de jaarlijkse Vlaamse Vredesweek, 1 oktober 11., vierde het Genkse Abrahamhuis in de 20ste jaarlijkse Vredeswake van Moslims en Christenen, te gast in de Turkse Yunus Emre – moskee in de Genkse wijk Sledderlo – met dankbaarheid het 20ste jaar van zijn werking aan het begripvolle samenleven van moslims en christenen in Genk en drie omliggende dorpen. Moslims en Christenen uit de 38 verschillende plaatselijke godsdienstgemeenschappen waren er aanwezig bij elkaars gebed om vrede. Dit jaar werd het thema en de lezingen uit Bijbel en Koran hernomen van de eerste Vredeswake van 1991 herno-

men: ‘Gastvrijheid voor God en elkaar aan de tafel van Abraham’. Uit de 7 koe-
pels van de godsdienstgemeenschappen die het Abrahamhuis dragen waren ver-
schillende bijzondere vertegenwoordigers te gast. Zij bemoedigden in hun toe-
spraken de permanente contacten van verantwoordelijken van de godsdiensten
die in de streek van het Genkse zijn gegroeid. Het model van Het Abrahamhuis
waar de plaatselijke gemeenschappen met officieel afgevaardigde vertegen-
woordigers elkaar ontmoeten, samen aanwezig zijn bij elkaars gebed, vorming
en uitwisseling met elkaar hebben tot beter begrip en een vreedevol samenleven
heeft ook zijn invloed gehad op groter regionaal vlak. Samen ontwikkelen zij
ook initiatieven voor een samen gedragen zorg en begeleiden voor kansarmen,
vluchtelingen en asielzoekers in het Genkse over de grenzen van de religies
heen.

Op de foto een voorbereidende vergadering van één van de ontmoetin-
gen van het Abrahamhuis met enkele leden van de dialoggroep Mos-

lims-Christenen van Het Abrahamhuis in de permanente vergaderlokalen van Het Abrahamhuis.

Vlaams expertisecentrum islamitische culturen

In Brussel werd op 19 november 2010 een nieuw centrum voorgesteld dat de kennis over de Islam in Vlaanderen moet stimuleren. Het ‘Expertisecentrum Islamitische culturen in Vlaanderen’ ging eigenlijk al twee jaar geleden van start met de steun van het departement Cultuur van de Vlaamse Gemeenschap. Het kreeg de naam ‘Mana’, ‘het hemelse brood’. Het is een naam die in de Abrahamitsche godsdiensten goed gekend is. In het Arabisch en het Turks betekent de

naam gewoon ‘betekenis’. Voorzitter Abdel-lay Ben Abdellah, een Belgische moslim van Marokkaanse afkomst onderlijnde dat het ‘de bedoeling is uitdrukkelijk een expertisecentrum’ te zijn. ‘Wij willen de beschikbare kennis over de islam bundelen en presenteren, zowel in een bibliotheek als op het internet. Hiaten in onze kennis willen bij op-

vullen door op nieuw wetenschappelijk onderzoek aan te sturen.’

Manna wil de islam in al zijn verscheidenheid aan bod brengen. Het is niet de bedoeling om de islamgroepen te overkoepelen of te vertegenwoordigen. Dat doet de ‘Executieve van de Moslims in België’ al. Het centrum gaat ook proactief te werk. In die zin werd reeds een dvd uitgewerkt over ‘moslim zijn vandaag’ en een boek over de nieuwbouwmoskeeën in Vlaanderen. De initiatiefnemers geloven dat een betere kennis het begrip voor de Islam zal verhogen. Zowel christenen als moslims maken deel uit van het centrum. Meer info is te vinden op www.manavzw.be.

Marcel Poorthuis benoemd tot hoogleraar interreligieuze dialoog

De Universiteit van Tilburg heeft dr. Marcel Poorthuis benoemd tot hoogleraar Interreligieuze dialoog aan de faculteit Katholieke Theologie. In het kader van deze leerstoel doet Poorthuis onderzoek naar de beeldvorming van de islam in Nederland, maar ook naar het effect van de secularisering op de dialoog tussen de wereldreligies.

Marcel Poorthuis is gespecialiseerd in relaties tussen de wereldreligies. Hij publiceerde over de beeldvorming van religies en interreligieuze dialoog tussen het christendom en het jodendom, het boeddhisme en de islam. In het kader van de leerstoel Interreligieuze dialoog legt hij zich in eerste instantie toe op onderzoek naar de beeldvorming van de islam in Nederland, het effect van de secularisatie op de interreligieuze dialoog en de consequenties van de interreligieuze dialogen voor de christelijke theologie.

Marcel J.H.M. Poorthuis (1955, Hilversum) is hoofddocent aan de universiteit van Tilburg. Hij studeerde theologie aan de Katholieke Theologische Universiteit te Utrecht en muziek aan het conservatorium te Hilversum. Van 1982 tot 1992 werkte hij op het Secretariaat van de Katholieke Kerk in Nederland op het gebied van joods-christelijke betrekkingen. In 1992 promoveerde hij in Utrecht op de commentaren van de Frans-joodse filosoof Levinas op de Talmoed. Sinds 1992 is hij als universitair (hoofd-)docent verbonden aan de Katholieke Theologische Universiteit te Utrecht, thans de Faculteit Katholieke Theologie van de UvT. Zijn hoogleraarsbenoeming is met ingang van 15 oktober 2010.

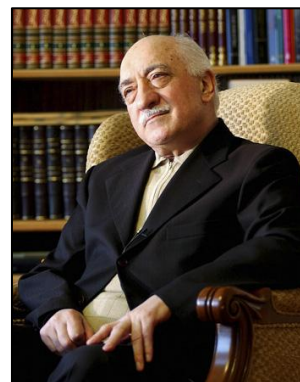
Poorthuis coördineert binnen de FKT het onderzoeksproject Relations between Judaism en Christianity, over de beeldvorming van het jodendom, het boeddhisme en de islam. Partners in dit project zijn de Bar Ilan University en het Schechter Institute in Israël, evenals de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) in Kampen. In het kader van dit project zijn twee delen van een drieluik verschenen over de beeldvorming van de verschillende wereldreligies (Jodendom en boeddhisme) en Poorthuis werkt aan deel 3 over de islam. Hij is ook oprichter en mederedacteur van de internationale reeks Jewish and Christian Perspectives.

Verder is Poorthuis onder meer lid van de Katholieke Raad voor betrekkingen tussen Jodendom en Katholicisme in Nederland en bestuurslid van de stichting ParDeS voor Joodse studies. Bron: UvT

“Volgelingen van Gülen-beweging moeten helderheid geven”

De volgelingen van de Gülenbeweging moeten openheid van zaken geven, stelt Martin van Bruinessen, hoogleraar vergelijkende studie van moderne moslimsamenlevingen aan de Universiteit Utrecht. De Tweede Kamer ontvangt binnenkort het resultaat van zijn onderzoek naar de omstreden beweging. Hij schreef het rapport in opdracht van voormalig integratieminister Eberhard van der Laan naar aanleiding van een NOVA-uitzending over de islamitische indoctrinatie van kinderen op een internaat van Gülen-volgelingen.

Tot de presentatie aan de Kamer verhult Van Bruinessen zijn precieze conclusies, maar zijn visie (“Niet in tegenpraak met wat er in het onderzoek staat”) geeft hij wel. Van Bruinessen heeft kritiek op de ondoorzichtige structuur van de aan de Gülenbeweging gelieerde organisaties, waaronder behalve de Stichting Witte Tulp ook de Stichting Islam en Dialoog, de Dialoog Academie (platform van academici), Stichting Cosmicus (middelbaar onderwijs) en ondernemersvereniging Hogiaf: “Het lijkt erop dat de beweging net als de Moslimbroederschap georganiseerd is in cellen, die onderling geen contact hebben. Er is wel sprake van verticale communicatie, maar waar de directieven vandaan komen en hoe de gezagslijnen precies lopen, is niet duidelijk. Ook vind ik dat ze veel opener moeten zijn. Ik heb ze er herhaaldelijk op gewezen dat het nogal merkwaardig is om bijvoorbeeld als Stichting Islam en Dialoog een debat te organiseren, zonder dat de ander weet met wie hij nu eigenlijk in gesprek is. Bovendien gaat de dialoog nooit over henzelf.”

De beweging van de Turkse prediker Fethullah Gülen bestaat volgens de hoogleraar uit mensen die veel bidden en hard werken. De volgelingen zijn “modern en seculier in het publieke domein, en diep religieus en moreel-conservatief in

het privédoemien”. Enerzijds staan ze midden in de samenleving, anderzijds koesteren ze conservatieve denkbeelden.

“Mannen zijn de baas binnen de organisatie, en in de private sfeer is er een strikte scheiding tussen het mannen- en het vrouwendomein. Een man zal een vrouw nooit recht in de ogen kijken, omdat hij niet seksueel verleid wil worden. Seks is sowieso een moeilijk onderwerp. Homoseksualiteit is verboden, euthanasie is onacceptabel. En ze verwerpen de evolutieleer.”

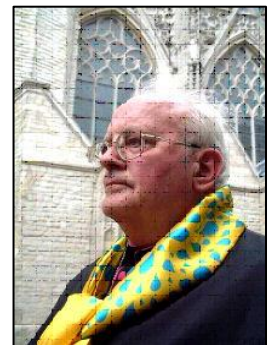
Ook van vrouwen wordt verwacht dat ze na hun studie een goede baan vinden. ‘Al willen de mannen anderzijds wel graag dat hun vrouw thuis blijft en voor de kinderen zorgt. Dus daar zit een spanning.’

Van Bruinessen ziet de laatste tijd een ontwikkeling in de richting van meer soepelheid op allerlei gebieden. “De denkbeelden van Fethullah Gülen zelf zijn veranderd onder invloed van zijn verblijf in Amerika. Hij spreekt zich tegenwoordig zo nu en dan positief uit over de ideeën van andersdenkenden.”

Van Bruinessen denkt te begrijpen waarom wethouders en andere politici het goed kunnen vinden met de Gülen-volgelingen: “Ze scoren heel hoog op in elk geval twee criteria voor integratie: schoolsucces en arbeidsparticipatie. Ze zijn goed opgeleid, spreken de taal uitstekend en trekken geen steun. Waarschijnlijk is dat wat ze aantrekkelijk maakt voor politici en bestuurders. Dat ze meisjes oproepen een hoofddoekje te dragen, is dan niet zo belangrijk, zou je kunnen zeggen. Als je die school maar afmaakt en een baan vindt, wat maakt het dan uit dat je een hoofddoek draagt?” Bron: Binnenlands Bestuur

Scriptie over Muskens wint Bisschop Ernst Thesisprijs

“De katholieke kerk zou hem dankbaar moeten zijn”, aldus de conclusie van Marieke Boerefijn, die onderzoek deed naar het controversiële voorstel van bisschop Muskens aan katholieken om God voortaan aan te spreken met ‘Allah’. Boerefijn won met haar afstudeerscriptie de Bisschop Ernst

Thesisprijs 2008-2009 van 500 euro, die jaarlijks door het departement religiewetenschappen van de UvT wordt uitgereikt.

In haar scriptie *Woordvoerder in Gods naam*. Bisschop Muskens van Breda en zijn dialoog en confrontatie met moslims belicht Boerefijn de verschillende motieven hoe Muskens tot deze uitspraak kwam. Muskens is zijn gehele religieuze leven geïnspireerd door het Tweede Vaticaanse Concilie, en vooral de verklaring van de *Nostra Aetate*. Voor Muskens een reden om, zijn katholieke achtergrond niet loochnend, de dialoog aan te gaan met moslims.

Daarnaast is Muskens een 'mediabisschop'. Boerefijn, werkzaam als radio- en televisieverslaggever voor Omroep Brabant, beschrijft Muskens als iemand met een feilloos gevoel voor pr, die weet hoe de gevoelige snaar te raken. Toch is het niet scoren om het scoren: de drijfveer is een humanistische boodschap van wederzijds respect – hoewel Boerefijn stelt dat precies die boodschap in deze tijd van polarisatie juist controversieel kan zijn.

Volgens de jury voldoet de thesis aan de drie criteria om voor de prijs in aanmerking te komen: wetenschappelijk gehalte, actualiteitswaarde en continuïteit en vernieuwing van de religiewetenschappen en theologie. De scriptie levert vooral een bijdrage aan de actuele discussie over de interreligieuze dialoog.

'Kleine moskee in de toendra' geopend

Een groep moslims in het uiterste noordwesten van Canada heeft sinds kort de beschikking over de meest noordelijk gelegen moskee ter wereld. Het geelgekleurde gebouw, door Canadese media omgedoopt in de 'kleine moskee in de toendra', staat in de plaats Inuvik, ongeveer 200 kilometer ten noorden van de poolcirkel. Het gebedshuis

heeft een centrale hal met rode tapijten, een bibliotheek en een keuken. Ook beschikt de moskee over een tien meter hoge minaret.

Inuvik (circa 3600 inwoners) is een van de zeer weinige plaatsen in het dunbevolkte noordwesten van Canada. Er wonen ongeveer honderd moslims in het dorp. Het gaat om soennieten uit Sudan, Egypte en Libanon, die naar deze uithoek emigreerden omdat ze er banen konden krijgen. (ANP)